

Muhasebe Hata ve Hilelerin Tespitinde Kırmızı Bayrakların (Hile Belirteçleri) Önemi: 2008-2022 ACFE Raporlarının Değerlendirilmesi

The Importance of Red Flags (Fraud Indicators) in Detecting Accounting Errors and Frauds: Evaluation of 2008-2022 ACFE Reports

İpek YAYLALI*

ÖZ

Teknoloji, küreselleşme, rekabet ve ekonomik gelişmeler, ister istemez işletmelerin politika ve yapılarında değişikliğe yol açarak faaliyetlerde uluslararası büyümeye yönlendirmiştir. Söz konusu değişim karşısında işletmeler hem olumlu hem de olumsuz etkilenmiştir. Faaliyetlerde gelişen işlem çeşitliliği artmış ve beraberinde hileleri kaçınılmaz noktaya getirmiştir. Enron vb. muhasebe skandalları olumsuz etkiye en iyi örnek olarak gösterilebilir. Yaşanan bu skandallar finansal tablo kullanıcılarını olumsuz yönde etkilemiş ve ayrıca işletmenin sürdürülebilirliğini tehdit eder duruma getirmiştir. Muhasebede yaşanan hilelerin profesyonelce yapılması hilelerin tespitini güçleştirmekte ve ciddi kayıpları doğurmaktadır. Yaşanan olumsuz durumlar karşısında işletmeler daha fazla zararla karşılaşmamak için proaktif yöntemlere ihtiyaç duymakta ve özellikle hilelerin tespitinde söz konusu yöntemlerin içinde kırmızı bayrakların önemine daha fazla odaklanmaktadır. Bu çalışmada işletmelerde ortaya çıkan hata ve hilelerin tespitinde önemli paya sahip olan kırmızı bayrakların (hile belirteçleri) verimliliğine ilişkin genel değerlendirmeler yapılmaya çalışılmıştır. İşletmeler için kâbus haline gelen hilelerin önemini ortaya koymak üzere ACFE (Association of Certified Fraud Examiners) tarafından 2008-2022 yıllarında yayımlanan raporlarda kırmızı bayraklara ilişkin davranışlarının içeriği ele alınmıştır.

ANAHTAR KELİMELELER

Muhasebe, Hata, Hile, Kırmızı Bayraklar, ACFE

ABSTRACT

Technology, globalization, competition, and economic developments have inevitably led to changes in the policies and structures of businesses, directing them towards international expansion. In the face of such changes, businesses have been both positively and negatively affected. The diversity of transactions in operations has increased, bringing along inevitable fraudulent activities. Notable examples of the negative impact include accounting scandals like Enron. These scandals have negatively impacted financial statement users and, moreover, posed a threat to the sustainability of the business. The professional execution of fraudulent activities in accounting makes their detection challenging and results in significant losses. Faced with such negative situations, businesses need proactive methods to avoid further damages and particularly focus on the importance of red flags in the detection of fraud. This study attempts to provide a general assessment of the effectiveness of red flags (indicators of fraud) that play a significant role in detecting errors and fraud in businesses. To highlight the importance of fraud, behaviors related to red flags in reports published by the ACFE (Association of Certified Fraud Examiners) from 2008 to 2022 are examined.

KEYWORDS

Accounting, Errors, Fraud, Red Flags, ACFE

Makale Geliş Tarihi / Submission Date	Makale Kabul Tarihi / Date of Acceptance
10.12.2023	13.01.2024
Atf	Yaylalı, İ. (2024). Muhasebe Hata ve Hilelerin Tespitinde Kırmızı Bayrakların (Hile Belirteçleri) Önemi: 2008-2022 ACFE Raporlarının Değerlendirilmesi. <i>Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi</i> , 27 (1), 184-202.

* Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Medipol Üniversitesi, İşletme ve Yönetim Bilimleri Fakültesi, Uluslararası Ticaret ve Finansman Bölümü, ipek.yaylali@medipol.edu.tr, ORCID: 0000-0001-7171-7752

GİRİŞ

Son yıllarda ortaya çıkan ve günümüze kadar devam eden muhasebe ve denetim skandalları, sadece işletmelerin faaliyetlerde buldukları ülkelerle sınırlı kalmamış aynı zamanda tüm dünyada büyük yankı uyandırmıştır. Yaşanan bu skandallar, yatırımcıların büyük kayıplar yaşamasına ve birçok kişinin işsiz kalmasına neden olmuştur (Özcan & Bilen, 2021). Söz konusu bu durum işletme yönetimi, finansal tablo, denetimi yapan bağımsız denetim şirketleri ve denetçilere olan güveni sorgulayarak hata ve hile gibi kavramların temelini oluşturmuştur (Gül & Demir, 2022). Yaşanan skandallar, işletme strateji ve yapılarında büyük değişimlere yol açarak, işletme bünyesinde süreçlerin verimliliğinin sağlanmasında gerekli kontrol mekanizmalarının uygulanmasını hızlandırmıştır.

İçinde bulunduğumuz çağda globalleşme ve rekabet, işletme yapılarında birtakım değişikliklere ortam hazırlayarak, iş hacimlerinin genişlemesine, istihdamın artmasına ve muhasebe alanında karmaşık işlemlerin doğmasına neden olmuştur. Yaşanan bu değişimler, ekonomi bağlamında refah düzeyini artırdığı kadar birtakım hilelerin doğmasına da ortam hazırlamıştır (Demir & Yıldız, 2022). Değişimler yapılan yatırımların genişlemesine, faaliyetlerin büyümesine ve rekabet ortamının oluşmasına öncülük etmiştir. Bu noktadan hareketle, rekabetin söz konusu olduğu piyasada işletmeler sürdürülebilirliği sağlamak adına değişimlere ayak uydurarak hem faaliyetlerde ortaya çıkan maliyetleri azaltmayı hem de verimliliği artırmayı hedeflemektedirler. Bu durum ayrıca işletme içerisinde bilginin erişilebilirliğini de kolaylaştırmıştır (Kıllı & Kutlu, 2021). Ancak gelişim ve değişim zamanla muhasebe faaliyetlerini karmaşık ve zor bir süreçte iterek hata ve hilelerin daha fazla profesyonelce yapılmasına olanak sağlamış ve yeni fırsatların doğmasına neden olmuştur (Demir & Yıldız, 2022).

Muhasebe hileleri, bir çalışanın doğruluğuna inanmadığı ve yanlış olarak bildiği birtakım yanlışlıkların kasıtlı ve bilinçli olarak yapma davranışını ifade eder. Hile ve usulsüzlükleri hata işleminden ayıran temel nokta; finansal tablolarda yanlışlığa sebebiyet veren eylemlerin kasıtlı olarak yapılıp yapılmadığıdır (Emir, 2008).

İşletmeler, iş ve işlemleri yürütürken gerekli olan tüm kontrol mekanizmalarını oluşturmuş olsalar da her daim hile riski ile karşı karşıya kalabilmektedirler. Bu açıdan, hileleri tespit etmede sadece iç kontrol sistemleri tek başına yeterli olmamaktadır. Çünkü, insan faktörünün olduğu her yerde hile kaçınılmaz olmakta ve her türlü kontrolü etkisiz hale getirebilmektedir. Hile konusunda işletmelerde uygulanan denetim faaliyetlerinin yanı sıra yönetimin hile kavramını önemsemesi ve çalışanların hile konularında eğitilmesi önemlidir (Erdoğan & Mengi, 2018).

Muhasebe mesleğinin etkin ve verimli yürütülmesi için mevcut olan yasal düzenlemeler bazen yetersiz kalabilmektedir. Dolayısıyla, muhasebe mesleğinin doğru ve uygun koşullar altında icra edilmesinde meslek mensuplarına önemli görevler düşmektedir. Bunların başında meslek mensuplarının uyması gereken etik ilkeler olmalı ve bu etik ilkelere göre meslek icra edilmelidir. Meslek mensubunun mesleğini icra ederken etik ilkelere uymaması muhasebede üretilen verilerin doğruluğunu şüpheye düşürecektir ve duyulan güveni azaltacaktır (Gül, 2021). Bu kapsamda, hile eylemine karşı hazırlıksız yakalanan işletmeler, maddi zararların yanında itibar ve işgücü gibi kayıpları yaşaması olasıdır. Bu bakımdan işletmelerin, her daim muhasebede gerçekleşen ve gerçekleşecek olan hata ve hile ihtimallerini göz önünde bulundurmaları gerekmektedir. Muhasebede yapılan yanlışlıkların hata mı yoksa hile mi olduğu ayrımı kasıt unsuruna göre nitelendirilir. Yapılan değerlendirmeler sonucunda bilinçsiz şekilde yapılan yanlışlıklar hata, menfaat sağlamak adına yapılan kasıtlı işlemler ise hileli eylemler olarak kabul edilir (Aslan ve diğerleri, 2017). Muhasebe ve diğer alanlarda yapılan hileleri tespit etmede en büyük sorumluluk yönetime düşmektedir. O halde yönetim, hileleri tespit etmek ve önlemek için uygun araçlar geliştirmelidir (Gramling & Myers, 2003); (Lin ve diğerleri, 2011). Gerekli önlemler alınmadığı sürece işletmeler büyük kayıplar yaşamaya devam edecektir (Beasley ve diğerleri, 2010); (Huang ve diğerleri, 2017).

Muhasebe kapsamında yapılan tüm işlemlerin doğru, uygun ve eksiksiz olarak kaydedilmesi önemli konulardan biridir. Bu da muhasebede yapılan hata ve hilelerin çözüme kavuşması ile mümkündür (Güvenç, 2009). İşletmelerde ortaya çıkan hileler; işletmenin yapısı, faaliyette bulunduğu sektör ve kültüre göre farklılık göstermektedir. Yönetim tüm bunları dikkate alarak gerekli yöntemleri devreye koymalıdır.

Varlıkların kötüye kullanımında ve finansal tablolarda yapılan hilelerin erken tespit edilmesi hususuna yardımcı olan birtakım uyarı işaretleri mevcuttur (Dzamba, 2004). Bu uyarı işaretleri, hile ihtimalini gösteren, önemli kanıt niteliğini taşıyan ve önlem alınması gerektiğini bildiren kırmızı bayraklardır (Green & Calderon, 1996). Hilelerin tespiti aşamasında bazı işaretler mevcut olup, SAS No: 99 ve ISA Madde 240 bu düzenlemelerden önemli olanlarıdır (Lundstrom, 2009). Bu çalışmada varlıkların kötüye kullanımında ve finansal raporlamada yapılan hilelerin nasıl ve ne şekilde ortaya çıkartılacağı ve belli işaretlerin neler

olabileceğine dair açıklamalara değinilmiştir. Yapılan literatür çalışmalarında hileleri tespit etmede proaktif yöntemlerin önemine ilişkin birçok çalışmanın mevcut olduğu görülmektedir. Proaktif yöntemler içerisinde hileleri tespit etmede önemli paya sahip olan kırmızı bayrakların nasıl ve ne şekilde işlev gösterebileceği hakkında sektör ayrımı yapılmaksızın detaylı araştırmaların yapılması yönündedir.

Bu çalışmada ACFE (Association of Certified Fraud Examiners) raporlarından faydalanılarak kırmızı bayrakların hilelerin tespiti ve önlenmesindeki önemi anlatılmaya çalışılmıştır. Çalışma dört bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde muhasebede hata ve hilenin tanımı, çeşitleri, yapılma nedenleri ele alınmıştır. İkinci bölümde kırmızı bayrakların tanımı, önemi ve ACFE raporlarının yıllara göre kırmızı bayrakların davranışsal belirtileri ortaya çıkarmadaki etkinliğine değinilmiştir. Üçüncü bölümde ise konuya ilişkin daha önce araştırılan çalışmalara yer verilmiştir. Son bölümde de ilgili değerlendirmeler yapılmış olup öneriler sunulmuştur.

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu başlık altında muhasebe hata ve hilelerin tanımları ile yapılma nedenlerine ilişkin açıklamalara yer verilmiştir.

1.1. Muhasebede Hata ve Hile

İşletmeler faaliyetlerin yürütülmesi kapsamında birtakım risklerle karşı karşıya kalabilmektedirler. Bu riskler, işletme çalışanları ve diğer kişiler tarafından bazı hilelerin oluşmasına neden olmaktadır. Bu tür hileler, büyük kayıplara yol açmakta ve işletmenin itibarını, geleceğini ve sürekliliğini tehdit etmektedir (Kaşıkçı & Dalgıç, 2021). Dolayısıyla gerek kurumsal gerekse ulusal düzeyde gerçekleşen muhasebe skandalları, kurumsal işletmelerde hissedar değerinin büyük ölçüde aşınmasına, yatırımcı güveninin azalmasına ve finansal bilgilere duyulan itimadı zedelemektedir (Mangala & Kumari, 2015); (Ozili, 2020); (Okoro & Onyebueke, 2021). Tüm bunlarla birlikte teknolojinin gelişimi, faaliyetlerdeki çeşitlilik ve muhasebe işlemlerinin yoğunlaşması da muhasebe alanında hata ve hilelerin artmasına yol açmaktadır. Bu durum finansal tablo kullanıcılarını ister istemez sorgulamaya yönlendirmektedir. Muhasebe yapılan hata ve hileleri önlenmek adına etkin bir iç kontrol sisteminin uygulanması olası hilelerin azalmasında etkin rol oynar.

İşletmelerde yüksek kayıplar ve finansal tablolarındaki usulsüzlükler, hile ve yolsuzlukların yapıldıktan sonra tespit edilmesini güçleştirmektedir. Bu açıdan, gerçekleşen maddi zararların minimum seviyeye indirilmesi ancak hile ve yolsuzlukların gerçekleşmeden önce önlenmesi ya da birtakım caydırma yöntemlerinin devreye girmesiyle mümkündür (Grippio & İbex, 2003). Bu tür yöntemlerin devreye girmesi de yönetimin tutum ve davranışlarına bağlıdır.

Hata ve hileler genel olarak değerlendirildiğinde; hilelerin daha çok işletmenin yönetimi ve yöneticileri tarafından gerçekleştirildiği, hataların ise genellikle işletme çalışanları tarafından bilinçsiz bir şekilde yapıldığı görülmektedir. Gerçekleşen hileler kişi/kişilerin amacına göre değişiklik gösterebilmektedir (Erol, 2008). Dolayısıyla, hilekarların güvenilir bir profili olmadığı için bu durum hilelerin tespit edilmesini zorlaştırmakta ve gerekli önlemlerin alınmasını geciktirmektedir (Dorminey ve diğerleri, 2010).

Literatürde muhasebe hata ve hileleri ile ilgili birçok tanım mevcuttur. Bu tanımlardan bazıları şöyledir:

Muhasebe açısından hile; kişilerin veya grupların çıkar sağlamak adına muhasebe verilerini kurallara, yasalara ve muhasebe politikalarına aykırı olarak değiştirmeye yönelik gerçekleştirdikleri kasıtlı bir işlemdir (Sharma & Panigrahi, 2012). Başka bir tanıma göre hile; muhasebe belgelerinin, kayıtların ve hesapların bilinçli bir şekilde tahrif edilmesi ya da birilerini kandırmak adına var olan mevcut durumun gizlenmesidir (İrmak ve diğerleri, 2002). Hile, kişi/kişiler tarafından planlanıp kurgulanarak fırsat unsurunun devreye girmesiyle gerçekleşen eylemlerdir (Bayraklı ve diğerleri, 2012). Kısaca hile, işletmelerin içinde gizlice dolaşan ve işletme varlıklarının yok olmasına neden olan önemli bir risk faktörüdür. İlgili risk eylemi, görünmeden ilerlemesi nedeniyle işletmelerin hazırlıksız yakalanmalarına neden olmakta ve zamanla büyük zararlara yol açabilmektedir (Yılmaz ve diğerleri, 2018).

Muhasebe açısından hata ise işletme çalışanları tarafından bilmeyerek, istemeyerek veya bilgisizlikten dolayı muhasebe işlem ve kayıtlarında gerçekleşen yanlışlıklardır (O'Regan, 2004). Diğer bir ifadeyle, finansal tablolarındaki açıklama ve tutarlarda kasıtlı bir eylem olmadan yapılan yanlışlıklar şeklinde ifade edilmektedir (IFAC, 2014). Muhasebe işlemlerinde yapılan hatalar, işletmeye ait olan varlıkların değerini yanlış raporlamakta ve işletmenin mevcut durumunu doğru bir şekilde yansıtmamaktadır. Bu açıdan, sağlıklı bir finansal raporlama için muhtemel hataların tespit edilmesi ya da en az seviyeye indirilmesi önemlidir (Çakalı & Baloğlu, 2023).

İşletmelerde gerçekleşen hatalarda ihmal ve dikkatsizliğin yanı sıra, bilgisizlik ve tecrübesizlik gibi etkenler de yatmaktadır (Bayraklı ve diğerleri, 2012). Tüm bunlarla birlikte hatalar:

- Finansal tabloların düzenlenmesi için gerekli verilerin işlenmesi sürecinde yaşanan hatalar,
- Kayıtlarda yapılan hatalar veya yanlış yorumlamaktan kaynaklanan hatalar,
- Muhasebe politikaları kapsamında ilgili verilerin tutar ve sınıflandırmalarında yapılan hatalar, şeklinde ortaya çıkmaktadır (Çıtak, 2009).

Kısaca hatalar bilmeyerek ve istemeyerek meydana gelirken, hileler ise kasıtlı eylemler sonucu ortaya çıkmaktadır (Colbert, 2000). İnsanoğlunun olduğu her yerde hile ve hatalardan söz etmek mümkündür. Kişisel beklentiler, hırs, lüks, yaşam mücadelesi, sağlık ve eğitim harcamaları vb. gibi etkenler hilelerin gerçekleşmesinde temel faktörlerdir (Dumanoglu, 2005). Dolayısıyla, faaliyetler esnasında oluşan hata ve hileleri önlemek için birtakım kuralların konulması ve gerekli alt yapıların oluşturulması elzem bir durumdur. Bu noktadan hareketle, maliyet faktörünün işletmeler nezdinde ikinci planda tutulması önem arz etmektedir.

Hatayı hileden ayıran en temel faktör, finansal tabloların yanıltıcı bir şekilde düzenlenmesine neden olan kasıt unsurunun varlığıdır (Erdoğan N. , 2002). Muhasebe işlemlerinde kasıt eylemini tespit etmek oldukça güçtür. Ancak, aşağıda yer alan durumlarda hata ve hilelerin kasıtlı olarak yapıldığı kabul edilmektedir. Bunlar:

- Hatalı işlemlerin sürekli yapılması,
- Çift taraflı kayıtla tespit edilen bir hatanın diğer bir hatalı kayıtla kapatılması,
- Olağan olmayan durumlar dışındaki önemli düzensizlikler, şeklinde sıralanabilir (Erdoğan ve diğerleri, 2014).

Hile son zamanlarda küresel olarak, özellikle gelişmekte olan ülkelerde büyük endişe kaynağıdır. Hileli faaliyetler, kamu görevlilerinden başlayarak toplumda yavaş yavaş ve kademeli olarak bir norm haline gelmektedir. Şirket yöneticileri, çalışanlar, müşteriler ve tedarikçiler tarafından yapılan hilelerin; kişilerin görev kapasitesi ya da bulunduğu konuma göre etki düzeyi farklılaşabilmektedir (Abiola, 2009). Bu durum, bazı işletmelerin sürdürülebilirliğini zedelemektedir (Othman ve diğerleri, 2015). Teknolojinin hızlı gelişimiyle birlikte hilelerin çeşitleri ve maliyetleri gün geçtikçe artmakta ve bu durum hilelerin tespitini güçleştirmektedir (Herbert ve diğerleri, 2017).

İşletmelerde ortaya çıkan hileleri önlemek deneyim ve özel uzmanlık gerektiren bir alandır. Hileler gizli olarak yapılmasına rağmen iç ve bağımsız denetçiler tarafından geliştirilen birtakım yöntemler aracılığı ile tespit edilmeye çalışılmaktadır. Fakat, hilenin tespit edilmesi zor ve zaman alması nedeniyle alanında uzman olan hile denetçilerine gereksinim duyulmaktadır. Her ne kadar işletme içerisinde etkili bir iç kontrol sistemi kurulsa da hile kaçınılmazdır. Alanında uzman olmayan denetçilerden denetim faaliyetlerinde hilenin tespitinin istenilmesi hilenin ortaya çıkartılmasını güçleştirmektedir. Tespiti zaman alabilen hileler maliyetleri de artırmaktadır. Tüm bunlarla birlikte, endüstriyel ve teknolojik gelişmeler karşısında faaliyetlerin çeşitliliğini artıran işletmeleri hileye karşı savunmasız bir konuma getirmektedir.

Hileyi önleme, reaktif bir süreçten ziyade ileriye dönük bir eylemdir. Hile olaylarının önceden tahmin edilmesi için alınan tedbirler kurumsal itibarı ve sürekliliği koruma, yasaların uygulanmasını geliştirme ve caydırma konularında birtakım cezaların uygulanmasını kolaylaştıracaktır (Oladipo & Olurotimi, 2021). Dolayısıyla, hileleri önlemek için işletmelerin daha fazla çaba içerisinde olmaları gerekmektedir (Mangala & Kumari, 2017).

1.2. Muhasebede Hata Çeşitleri

Muhasebe işlemlerinde gerçekleşen hatalar farklı türlerde ortaya çıkmaktadır. Muhasebede hataları genellikle, bilgisizlik, tecrübesizlik, ihmal, dikkatsizlik, yorgunluk gibi nedenlerden dolayı yapılan yanlışlıklar olup, bu yanlışlıklar kasıt unsuru içermemektedir (Açık, 2012). Genel olarak muhasebede yapılan hatalar; kayıt hataları, matematiksel hatalar, nakil hataları, unutma ve tekrarlama hataları, bilanço hataları şeklinde ele alınmaktadır (Demir & Yıldız, 2022).

Kayıt Hataları: Kayıt hataları genellikle muhasebe işlemlerine ilişkin hesap ve rakamların sisteme geçirilmesi sırasında yapılan hatalardır. Kayıt hataları rakam hataları, hesap hataları, hesap kalemlerinin borç ve alacak taraflarının karıştırılması şeklinde üç başlık altında sınıflandırılabilir (Bayraklı ve diğerleri, 2012).

Matematiksel Hatalar: Muhasebe verilerinin kaydedilmesi ve saklanmasında kullanılan defterler ile diğer ticari belgeler üzerinde yapılan matematiksel işlemlerden kaynaklanan hatalardır (Demir & Yıldız, 2022). Matematiksel hatalar genel olarak Katma değer vergisi, yeniden değerlendirme, stopaj hesaplama, amortisman gibi işlemlerle belirlenen hesaplamalar üzerinde dört işlemden kaynaklanan hatalardır. İlgili hatalar, devlete ödenecek vergi miktarının azalmasına neden olmaktadır (Gümüş & Gögebakan, 2016).

Nakil Hataları: Yevmiye defterinde yer alan muhasebe işlemlerinin defter-i kebir, defter-i kebirden mizana ya da başka bir sayfaya aktarılması sırasında ortaya çıkan hatalardır. Nakil hataları iki şekilde gerçekleşmektedir. Birincisi, yevmiye defterindeki muhasebe kaydının başka bir deftere aktarılırken rakamda hataların yapılması, ikincisi ise nakil sırasında ilgili hesapta yapılan yanlışlık şeklinde ortaya çıkmaktadır

(Açık, 2012). Nakil hataları, doğru olan rakamın yanlış hesaba yazılması, rakamın yanlış aktarılması, borç tarafına yazılması gereken bir rakamın aynı hesabın alacağına kaydedilmesi şeklinde yapılmaktadır (Ertürk, 2010).

Unutma ve Tekrarlama Hataları: Unutma hataları satım, alım ve gider işlemlerine ilişkin verilerin ilgili dönemde kaydedilmemesinden kaynaklanan hatalardır. Unutma hataları, zaman içerisinde çalışanların dikkatli bir şekilde kontrolü ile ortaya çıkmaktadır (Baskan, 2013). Tekrarlanma hataları ise muhasebe işlemine ilişkin kaydın mükerrer olarak yapılması ile ortaya çıkan hatalardır (Demir & Yıldız, 2022).

Bilanço Hataları: Bilanço hataları iki grupta sınıflandırılabilir. Birincisi, aktif ve pasifteki kıymetlerin değerlemesinden kaynaklanan hatalar, ikincisi ise aktif ve pasifteki hesapların tek bir hesap kaleminde birleştirilmesi sonucu oluşan hatalardır (Açık, 2012). Değerleme hataları, bilançoda kayıtlı bulunan kıymetlerin değerlemeleri ile amortisman ve karşılık ayırmada mevcut muhasebe politika ve kurallara uyulmamasından kaynaklanmaktadır (Alptürk, 2008).

1.3. Muhasebede Hile Çeşitleri

Muhasebede yapılan hileler, çıkar sağlamak amacıyla farklı şekillerde gerçekleşmektedir. Fakat, yaygın olarak görülen muhasebe hile yöntemlerini aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür (Çelik, 2010):

Kayıt Dışı İşlemler: Muhasebe işlemlerinin belgelere dayandırılması muhasebe politika ve ilkeleri gereğince bir zorunluluktur. Bu nedenle, muhasebe işlemlerinin bir kısmının resmî belgeler olmadan kayıtlara alınması ya da bazı işlemlerin hiç muhasebe kayıtlarına alınmaması olarak ifade edilebilir (Bayraklı ve diğerleri, 2012). Kayıt dışı işlemler; satış faturasının düzenlenmemesi, faturanın alınmaması veya gizlenmesi gibi nedenlerden dolayı ortaya çıkmaktadır (Tayman & Tekşen, 2019).

Kasti Hatalar: Muhasebe işlemlerinde yapılan hatalar tecrübesizlik, bilgisizlik ve dikkatsizliğe dayanır. Fakat, bazı durumlarda çalışanlar kendi çıkarları için kasti ve bilerek hata yapabilmektedir. Hatalar, kasten ve bilerek yapıldığı takdirde hile boyutuna ulaşmaktadır (Cengiz, 2016). Muhasebe işleminde yapılan hatanın kasıtlı olarak yapılıp yapılmadığı tespit edilemiyor ise bu tür yanlışlıklar muhasebe hatası olarak kabul edilir (Duman, 2008).

Sahte Belge Düzenlenmesi ve Kullanılması: Sahte belge, belgesiz ya da muhasebe kayıtlarına alınmayan işlemleri örtbas etmek adına yapılmaktadır. Bu tarz işlemlerin yapılma nedeni mevcut olan bir hileyi gizlemektir (Bayraktar, 2007).

Sahte belgelerle yapılan muhasebe hileleri aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Mal ve hizmet alış yapılmamasına rağmen, yapılmış gibi gösterilip faturanın düzenlenmesi,
- Mal ve hizmetlere ilişkin yüksek meblağlarda satış yapılmasına rağmen, düşük tutarlarda fatura düzenlenmesi,
- Düzenlenen faturaların nüshalarındaki tutarların birbirinden farklı gösterilmesi,
- Sahte belge düzenlenerek teşvik ve vergi iadesinden faydalanılması,
- Ticari faaliyetlerine son vermiş işletmelerin faturalarının kullanılması,
- Gerçek bir işletme adına sahte belge bastırılıp düzenlenmesi, şeklinde belirtilmektedir (Irmak ve diğerleri, 2002).

İşlemden Önce ve Sonra Yapılan Kayıtlar: Muhasebe işlemleri, ilgili dönemde defterlere kaydedilmek zorundadır. Bu bakımdan, işletmelerde dönem içerisinde yapılan faaliyetlerin gerçekleşme tarihleri ile muhasebe kayıt tarihleri karşılaştırılmalıdır (Irmak ve diğerleri, 2002). Söz konusu işlemler için zamanından önce ya da sonrasında kayıt yapılmış ise genellikle ilgili dönem karının yüksek çıkmaması ve stoktaki mal mevcudunun fazla olmamasından dolayı işlemlerin bir sonraki dönemde kayda alınması, işletmenin finansal durumunu daha iyi göstermek adına bilanço tarihinden sonra gelecek olan nakdin önceden kayıtlara alınması gibi hileler örnek olarak gösterilebilir (Açık, 2012).

Bilanço Hileleri: İşletmelerin menfaat sağlamak amacıyla muhasebe politika ve ilkelerine uymadan işletmenin durumunu olduğundan farklı göstermek için başvurdukları hilelerdir (Uslu, 2019). Bilanço hilelerinde temel amaç; işletmenin ekonomik durumu, finansal yapısı ve karlılığı hakkında olduğundan farklı bir tablo ortaya koymaktır. Bilanço hileleri genellikle, alacaklara karşı finansal durumu kötü göstermek için gider kalemlerini artırmak ve kar dağıtımını azaltmak gibi amaçlarla yapılmaktadır (Koca, 2010).

Uydurma Hesaplar: Uydurma hesaplar, genellikle var olmayan kişiler adına hesapların açılması ve bu kişilerle faaliyette bulunmuş gibi gösterilerek işlemleri kayıt altına alma ve işlemlere kılıf uydurma şeklinde gerçekleşmektedir (Bayraktar, 2007).

Uydurma hesaplarla ilgili yapılan hileler aşağıdaki gibi sıralanabilir (Irmak ve diğerleri, 2002);

- Ortaklar hesabına olmayan kayıtlar atılarak, onlara nakit sağlanması,

- İşletmelerde yüksek tutarda satışı gerçekleşen mal ve hizmet tutarlarının, hayali birinin adına düşük tutarlarda gösterilmesi,
- Alım-satım işlemlerinde komisyonculardan yararlanılmış gibi gösterilerek komisyon giderlerinin tahakkuk ettirilmesi,
- Var olmayan kişiler adına hesapların açılması ve akabinde bu alacaklar için karşılık ayrılması,
- Gerçekte var olmayan kişilerden mal ve hizmet alınmış gibi belge düzenlenmesi, şeklinde ifade edilmektedir.

Defter ve Belgeleri Yok Etmek ve Gizlemek: Defter ve belgelerin yok olması, yanması, çalınması hile olarak nitelendirilmez. Çünkü bu durumlar olağandışı olarak ortaya çıkan durumlar olup, kasıt unsuru aranmamaktadır (Kaymak, 1996). Fakat, vergi mevzuatına göre tutulması gereken defterlerde sayfalar boş bırakılmamalı, atlanmamalı, koparılmamalı ve yeni sayfalar ilave edilmemelidir. Bu durumların varlığı halinde muhasebe hileleri ortaya çıkabilmektedir (Demir & Yıldız, 2022).

Bilgisayar Kayıtlarında Yapılan Hata ve Hileler: Teknolojinin gelişimi nedeniyle bilgisayarlar hayatın önemli bir parçası konumundadır. Hayatın her alanında yer alan bilgisayarların kullanımı muhasebe alanında yapılan hata ve hilelerin ortaya çıkmasında fayda sağlamaktadır (Kirik, 2007). Bilgisayar hileleri genellikle, bilgisayar ortamında tutulan muhasebe bilgilerinin silinmesi, değiştirilmesi veya yanlış girilmesi şeklinde görülmektedir (Karakaya, 1994).

ACFE tarafından iki yılda bir yapılan saha araştırmalarında hile türleri; varlıkların kötüye kullanılması, yolsuzluk ve hileli finansal raporlar şeklinde olup, 2018-2022 yılları arasındaki mesleki hile türlerine ilişkin vaka oranları ile yol açtığı zararlar aşağıda Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1: Yıllar İtibariyle Mesleki Hile Vak’a Oranı ve Yol Açtığı Ortalama Kayıplar (2018-2022)

Hile Türleri	2018		2020		2022	
	Yüzde %	Maliyet (\$)	Yüzde %	Maliyet (\$)	Yüzde %	Maliyet (\$)
Varlıkların Kötüye Kullanımı	89.0	114.000	86.0	100.000	86.0	100.000
Yolsuzluk	38.0	250.000	43.0	200.000	50.0	150.000
Hileli Finansal Raporlama	10.0	800.00	10.0	954.000	9.0	593.000

Kaynak: (ACFE, 2018-2022)

İşletmede gerçekleşen muhasebe hileleri genellikle belgeler üzerinde gerçekleşirken, muhasebe hataları ise kayıtlar üzerinde yapılmaktadır. İşletmede yapılan hileler önceden planlanarak gerçekleşmektedir. Hileler kasıtlı olarak yapıldığından dolayı tespit edilmesi zor ve zaman alabilmektedir. Bu zorluk ise gelişen teknoloji, devreye giren yeni yöntemler ve insan zekâsı olarak gösterilebilir (Karahana & İğde, 2017).

Hile; kasıtlı bir davranış biçimi olup, birini yalana/sahtekarlığa ikna etmek, işletme itibarını zedelemek, işlemlerin gizlenerek kayıp veya zarara yol açmak şeklinde gerçekleşmektedir (Louwers ve diğerleri, 2015). Hile, yönetim ya da güvenilir konumda bulunan kişiler tarafından da işlenebilir (Tunggal, 2013). Bu bakımdan, işletmeler hileleri önlemek için iyi bir denetim alanı sağlamalı, işletme içerisinde birtakım stratejiler geliştirerek hilelerin etki düzeyi minimum seviyeye indirilmesi kapsamında gerekli koşulları oluşturulmalıdır (Yıldız & Baskan, 2014). Gerekli koşullar kapsamında öncelikle işletmede iyi tasarlanmış bir iç kontrol sistemi ile iç denetim birimi kurulmalı, daha sonra denetimi gerçekleştirecek işletmelere doğru ve zamanında bilgiler aktarılmalıdır. Hileleri tespit etmek için ihbar hatları kurulmalı ve en önemlisi hile ve hataları tespit etmede alanında uzman kişilerden destek alınmalıdır.

1.4. Muhasebe Hileleri Yapılma Nedenleri

Muhasebe işlemlerinde hileye başvurma birçok amaçları bulunmakta olup, en temel amaçlar şu şekilde özetlenebilir (Tayman & Tekşen, 2019);

- Düşük vergi ödemek ya da vergi kaçırmak adına karı düşük göstermek,
- Hak edilmeyen teşviklerden yararlanma isteği,
- Daha az kar dağıtmak,
- İşletme ortaklarının birbirini aldatması,
- Varlıkları gizlemek,
- Piyasada işlem gören hisse senetlerinin değerini yüksek göstermek,
- İşletme ve yasaların öngördüğü kurallara aykırı olarak sergilenen davranışları gizlemek.

Hileli eylemlerinin gerçekleşmesinde birçok unsur mevcuttur. Bu unsurların bir araya gelmesi hile riskini kaçınılmaz kılmaktadır (Açık, 2012). Hile eylemi kasıtlı bir davranış biçimi olduğundan bu konuda yapılan birçok çalışmada hile eylemini gerçekleştirenlerin genellikle üç şartın varlığı halinde hileye başvurdukları sonucuna ulaşılmıştır (O'Gara, 2004). Hilenin unsurları literatürde hile üçgeni olarak ifade edilmekte olup, hile üçgeni teorisi olarak bilinen unsurlar şöyledir (Turner ve diğerleri, 2003):

Baskı: işletme yönetiminin daha fazla kazanç sağlama arzusu ile temin edecekleri ücretler, primler ve faaliyetlerin devamlılığı için çalışanlar üzerinde oluşturdukları davranış ve tutumlar sonucu çalışanların muhasebe işlemleri üzerinde birtakım hilelere yönelmeleri şeklinde gerçekleşmektedir (Açık, 2012). Diğer bir ifadeyle yönetim ya da çalışanların, hileli eylemlere başvurmaları konusunda ya baskı altında olmaları ya da kendilerini motive edecek teşviklere sahip olmaları şeklinde tanımlanabilir (Bayraklı ve diğerleri, 2012). Baskı unsuru genelde çalışanların kişisel borçları, para kazanma hırısı, lüks yaşam isteği, yaptığı işi beğenmeme, ücret tatminsizliği vb. etkenler şeklinde ortaya çıkmaktadır (Çelikdemir, 2020). Genel olarak karşılaşılan baskı unsurları şu şekilde sıralanabilir:

- Finansal içerikli baskılar,
- Para hırısı,
- Lüks yaşama isteği,
- Yüksek meblağlarda kişisel borçlar,
- Yüksek tutarlı sağlık harcamaları,
- Beklenmeyen finansal gereksinimler,
- Kötü alışkanlıklardan doğan baskılar,
- İş yerinde işle ilgili baskılar,
- Diğer baskılar, şeklinde sınıflandırılmaktadır (Ertikin, 2017).

Fırsatlar: Hilenin gerçekleşmesi için kişinin uygun bir konumda bulunması gerekir (Açık, 2012). Fırsat unsuru iç kontrol sisteminin yetersizliği, işletme varlıkları üzerinde güvenlik kontrollerin zayıflığı, kuralların uygulanmaması ve şeffaf olmayan politikalar kapsamında fırsat unsuru oluşmaktadır (Huang ve diğerleri, 2017). İşletmelerde iç kontrol sisteminin olmaması ya da iç kontrol sisteminin etkin olarak çalışmamasını fırsat bilenler hileli eylemlere yönelmektedirler (Ramos, 2003). Fırsat genelde zayıf yönetim becerisi, gözlemleme eksikliği, kontrol mekanizmasının olmaması, mevcut kuralları çiğneme şeklinde ortaya çıkmaktadır. Hileli işlemleri ortaya çıkartmak için gerekli çalışmaların yapılmaması, hilenin meydana gelme fırsatlarını oluşturacaktır. Çalışanlar, işletme içerisinde fırsatları gözlemleyerek ve mevcut kontrolleri hiçe sayarak hileye başvurumaktadırlar (IIA, 2009). İşletmelerde genel olarak fırsat unsurları şu şekilde ortaya çıkmaktadır:

- İşletmelerde hileleri tespit edebilecek ya da önleyebilecek iç kontrol sisteminin eksikliği,
- Zayıf ahlak politikaları,
- Ortak ve üçüncü kişilerle yapılan gizli anlaşmalar,
- Çalışanlar tarafından yapılan işlerin niteliğini ölçmede yetersizlik,
- Hile eylemi sonucunda uygulanacak ceza politikalarının yetersizliği,
- Üst yönetim ve çalışanlar arasında bilgi ve iletişim noksanlığı,
- Tepe yönetiminde bilgi ve yetenek eksikliği ve olayları değerlendirmede umursamazlık,
- Doğru ve uygun denetim çalışmalarının yapılmaması, şeklinde ifade edilmektedir (Ertikin, 2017).

Haklı gösterme: Haklı gösterme unsuru, hileyi gerçekleştirenin işlediği suçu haklı göstermek adına savunma mekanizmaları geliştirmesidir (Bozkurt, 2016). Diğer bir ifadeyle yönetici ve çalışanların yaptıkları hileli eylemlerde kendilerini haklı gösterecek bahaneler üretmeleridir (Açık, 2012). Haklı gösterme unsuru, kişinin etik ve ahlak yetersizliği sonucu hileli bir eylemi rasyonelleştirmesidir (Rae & Subramaniam, 2008). Hile eylemini gerçekleştirenler sürekli kendilerini iyi bir insan olduklarına inandırırılar. Yaptıkları hileleri zihinlerinde ya gerekçelendirirler ya da inkâr edebilirler (Peterson & Zikmund, 2004). Hileler sonucunda kişilerin haklı gösterme eylemleri şu şekilde özetlenebilir:

- Parayı ödünç almıştım, daha sonra yerine koyacaktım,
- Emeklerimin karşılığıdır,
- Suç olduğuna bilmiyordum,
- İşletme bunu hak etmişti,
- Bu olay sonucu kimse üzülmedi,
- Bu parayı kötü bir niyet için almadım, şeklinde belirtilmektedir (Jafarova, 2009).

Hile ile mücadele etme konusu, her işletmenin önemle üzerinde durması gereken ciddi bir husustur. İşletme yönetiminin ortada bir hile belirtisi olmadan da hilelerle ilgili tüm alt yapıları oluşturması gerekmektedir. Çünkü hile eylemi; gerçekleştikten sonra ortaya çıkartılması zor, zaman alabilen ve yüksek maliyetli bir

eyleme dönüşebilmektedir. Bu noktadan hareketle, işletmelerin fırsat unsurunu yaratan tüm durumları önceden tespit ederek kontrol altına almaları önemlidir. Aksi durumda hile, işletmenin varlığı için bir tehlike unsurudur.

2. LİTERATÜR ARAŞTIRMASI

Cames ve Gierlasinski (2001), çalışmalarında hilelerin tespiti ve önlenmesi konularında muhasebe meslek mensuplarının etkin olmaları gerektiği ve hile algısının üniversitelerde öğretilerek bu etkinlikte öğrenciler yetiştirmeleri gerektiği sonucuna varılmıştır.

Kirik (2007), çalışmasında Afyonkarahisar ilinde 71 adet muhasebe meslek mensupları (SM, SMMM ve YMM)'nin etik boyutları ile muhasebede yapılan hata ve hilelerin tespiti konularında, muhasebe işlemleri üzerinde hata ve hilelerin fazla olduğu ve bu durumun muhasebe meslek etiğinde ciddi tehditlere yol açtığını tespit etmişlerdir. Aynı zamanda muhasebecilerin yanı sıra mükellefler, vergi uygulamaları, devlet politikaları ile mesleki örgütlenme ve toplumsal yapı gibi unsurlarında hileli işlemlerin gerçekleşmesinde etkili olduğu belirtilmiştir.

Abdioğlu (2007b), hilelerin tespit edilmesi ve önlenmesi konusunda proaktif yöntemler üzerinde yaptığı çalışmada; hile eylemleri ile mücadele etmede sorumlu olan kişilerin proaktif hile önleme yöntemlerini uygulamalarının daha etkin ve verimli olacağı gözlemlenmiştir.

Acito vd., (2009), 250'den fazla işletmenin 2004-2006 yılları arasında finansal tablolarda tespit edilen hataları değerlendirmek üzere yaptıkları çalışmada, yasa ve mevzuatlar sonucu cari dönemde daha az hata riskinin olduğu, ilgili hataların zamanında belirlenerek düzeltilme imkânı ile denetim mekanizmalarının etkinliğinin önemli olduğu sonucuna varmışlardır.

Laffin ve Gomes (2013), muhasebe hata ve hilelerinin önlenmesine yönelik çalışmalarında, muhasebe hata ve hile eylemini artıran nedenlerin piyasaların istikrarsızlığı, denetim çalışmalarının eksikliği ve rekabet ortamının yarattığı baskı şeklinde belirtmişlerdir.

Gullkvist ve Jokipii (2013), varlıkların kötüye kullanılması ve hileli finansal raporlamaların iç ve dış denetçiler ile ekonomik suç araştırmacıları kapsamında kırmızı bayrakların önemli bir farklılık içerip içermediğine yönelik 471 kişi üzerinde yaptıkları araştırmada; iç denetçiler; varlıkların kötüye kullanılmasının tespitinde hileli finansal raporlamaya göre kırmızı bayrakların daha etkin olduğu, ekonomik suç araştırmalarında da bu durumun tersi olup, dış denetçiler kapsamında ise hileli finansal raporlama ve varlıkların kötüye kullanılmasının ortaya çıkartılmasında kırmızı bayraklar açısından küçük farklılıkların bulunduğu sonucuna varmışlardır.

Amara vd., (2013), Fransa'da bulunan 80 adet işletmenin 2001-2009 dönemindeki finansal tablolar üzerinde yapılan hileli işlemlerin tespitine ilişkin yaptıkları araştırmada, hileli finansal raporların hazırlanmasında yöneticiler üzerinde yoğun bir baskının olduğu tespit edilmiştir.

Yücel (2013), Türkiye'deki bağımsız denetçilerin bakış açılarıyla SAS No.99'da belirtilen 42 kırmızı bayrağın hile ve yolsuzlukların tespitindeki etkinliği araştırmak üzere yaptığı çalışmada, kırmızı bayrakların denetim çalışmalarında kısmen etkin olduğu, ancak denetçiler tarafından fırsatlara ilişkin kırmızı bayrakların daha etkin olduğu belirtilmiştir.

Othman vd., (2015), Malezya kamu sektöründe hileleri tespit etme ve önlemede muhasebeci ve iç denetçilere yönelik yaptıkları çalışmada; iç denetim, hile ihbar politikalarının uygulanması, hile ihbar hattı ve adli muhasebeciler, operasyonel denetimler ile denetçi komitelerinin varlığı hilelerin tespiti ve önlenmesi kapsamında en etkili yöntemler olduğu gözlemlenmiştir.

Doğan ve Nazlı (2015), Mersin ilinde bulunan 42 adet işletme üzerinde muhasebede hata ve hilelerin önlenmesine yönelik işletme yöneticilerinin sorumluluklarını ölçmek için yaptıkları çalışmada, iç kontrol sisteminin doğru ve uygun uygulanması sonucu muhasebede hata ve hile risklerinin azaldığı, baskı, fırsat ve haklı gösterme unsurlarının ortadan kaldırıldığı, dürüst ve ahlaki değerlere sahip kişilerin işe alındığı, ceza politikalarının devreye girmesiyle hata ve hile risklerinin azaldığı gözlemlenmiştir. Fakat işletme yöneticilerinin yeniliklere açık olmaması, çalışanları eğitime tabi tutmaması ve çalışanların beklentilerine duyarsız olması halinde hata ve hile olasılıklarının arttığı belirtilmiştir.

Ömürbek ve Durgunböcü (2018), Isparta ilinde SMMM odasına kayıtlı olan meslek mensuplarının muhasebede ortaya çıkan hata ve hilelere yönelik algılarını değerlendirmek üzere yaptıkları çalışmada; meslek mensuplarının hile yapmaya teşvik eden nedenlerin başında mükelleflerden gelen baskılar sonucu kredi kuruluşlarından daha fazla kredi alabilmek ve daha az vergi ödemek için finansal tabloların daha iyi ya da daha kötü gösterilmesi gibi nedenlerin olduğu tespit edilmiştir.

Doğan vd., (2018), Adana, Ankara, Antalya ve İstanbul olmak üzere farklı illerde mesleklerini icra eden 53 muhasebe meslek mensupları (SMMM ve YMM)'nin hile yapma eğilim düzeylerinin tespit etmek için yaptıkları çalışmada; cinsiyet, unvan, yaş ve çalışma sürelerine göre herhangi bir farkın olmadığı, eğitim

durumlarına göre ise farklılıkların olduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca, muhasebe meslek mensuplarının hile yapmaya eğilimli bazı karakteristik özellikleri taşıdığı çoğunlukla meraklı, lüks yaşam isteği, çabuk sinirlenen, gizlilikten hoşlanan, risk almayı seven ve daha fazlasını isteme gibi bazı ortak özelliklerin olduğu tespit edilmiştir.

Literatürde yapılan çalışmalar değerlendirildiğinde; muhasebede hata ve hile eylemini artıran nedenlerin başında baskı faktörünün olduğu, daha sonrasında piyasaların istikrarsızlığı, denetim çalışmalarının eksikliği ve rekabet ortamının yarattığı etkenler gelmektedir. Söz konusu faktörlerin muhasebe işlemleri üzerinde hata ve hileli işlemleri artırdığı ve bu durumun hem işletmelerde hem de muhasebe meslek etiğinde ciddi tehditlere yol açtığı yönündedir. Hata ve hilelerin tespiti ve önlenmesinde proaktif yöntemlerin uygulanması ile etkin ve verimli bir iç kontrol sisteminin faaliyetlerde doğru uygulanmasının hata ve hile risklerini azalttığı, baskı, fırsat ve haklı gösterme unsurlarını ortadan kaldırdığı yönünde olup hilelerin önlenmesinde kırmızı bayrakların önemli bir farklılık yarattığı sonucuna varılmıştır.

3. KIRMIZI BAYRAKLAR (HİLE BELİRTEÇLERİ) KAPSAMI

Kırmızı bayraklar, hilenin yapıldığını veya yapılabileceğine dair işaretleri veren, hile işlemlerine ilişkin ipuçlarını gösteren belirteçlerdir (Pehlivanlı, 2011). Kırmızı bayraklar, sonuca odaklanmaktan ziyade birtakım hilelerin olabileceğinin göstergesidir (Abdioğlu, 2007a). Kırmızı bayraklar reaktif yöntem olmadıkları gibi proaktif yöntem de olmamaktadır. Sadece hileli işlemlerin tespiti aşamasında büyük bir öneme sahiptirler (Mengi, 2013). Kırmızı bayraklar, şüpheli durumların ortaya çıkartılmasında son derece etkin ve verimli bir yöntemdir (Arzova, 2003).

Denetçiler, hileli işlemleri açığa çıkartmak için kırmızı bayraklardan faydalanmaktadırlar (Vona, 2008). Dolayısıyla kırmızı bayraklar, olası hilelerin ortaya çıkartılması ve büyük kayıpların önlenmesinde önemli rol oynamaktadır (Mengi, 2013). Hile eylemi belirleme teknikleri ile tüm hileler tespit edilmese de kırmızı bayraklar yöntemi aracılığı ile sağlam ve doğru tekniklerin kullanımı olası hileli eylemleri önleyebileceği ihtimalini artırmaktadır (Kenyon & Tilton, 2006). Hilelerin tespiti ve önlenmesinde kullanılan proaktif yöntemlerde teknoloji kullanımı oldukça yaygındır (Ertikin, 2017). Bu noktadan hareketle, hile eylemlerine neden olan faktörleri tespit etme ve önlemede yapılması gereken ilk adım, faaliyetlerde olumsuz durumları gösteren kırmızı bayrakların varlığıdır (Özkul & Pamukçu, 2012).

Kırmızı bayraklar, yönetim ve çalışanların çıkar sağlaması ya da işletme lehine birtakım avantajlar elde etmesi kapsamında hile eylemine neden olan kişisel koşullar, baskı ve fırsat şeklinde tanımlanmaktadır (Gullkvist & Jokipii, 2013). Kırmızı bayrak işaretleri veya farklı algı eylemleri, denetçilerin muhasebe bilgisi, pozisyon, deneyim, cinsiyet, yaş ve eğitimi ile açıklanabilir (Murcia ve diğerleri, 2008).

Kırmızı bayraklar yöntemi, işletmenin iş biriminin yapısal ve operasyonel özellikleri olabileceği gibi işletme çalışanlarının içinde bulunduğu koşullar ya da çalışanların taşıdığı kişisel özellikler de olabilir (Coenen, 2008); (IIA, 2009). Hileyi belirlemenin en kolay yolu kişisel davranışları incelemektir (Sandhu, 2019).

İşletme yönetimi tarafından hileli finansal tablo düzenlenmiş olabileceğine dair kırmızı bayrak belirtileri şu şekilde özetlenebilir:

- Yöneticilerin davranışlarında değişiklikler,
- Çalışanların olağandışı davranışları,
- Muhasebe sisteminde görülen anormallikler,
- Aşırı yaşam biçimi,
- Analitik anormallikler,
- İç kontrol sisteminin yetersizliği, şeklinde sıralanabilir (Fido, 2016).

Hile belirtileri olarak tanımlanacak işlemler şu şekilde sınıflandırılabilir:

Faaliyetlerin yürütülmesi ile ilgili olan hile belirtileri: Finansal tablo tutarlarının açıklanmaması, sürekli zararla faaliyete devam edilmesi, faiz giderlerinin yüksek olması ve işletmenin sektör kıyaslamasında ortalamanın altında kar ve zarar etmesi.

Yönetime ilişkin hile belirtileri: Finansal sıkıntılar içerisinde olan yöneticilerin bulunması, bağımsız denetçiler ile üst yönetimin sürekli değişmesi, yöneticilerin sabıkalı olması ve işletme içerisinde sürekli kötü alışkanlıkları sergilemesi.

Muhasebe sistemindeki hile belirtileri: Sahte, tahrifatlı, tarih uyumsuzluğu, fotokopi ve şüpheli imzaların olduğu belgelerin mevcut olmasıdır. Bu tür işlemler genellikle iç kontrol sistemindeki eksiklik, iyi bir belge düzeninin olmaması ve süreçlerin sistematik bir şekilde yürütülmemesinden kaynaklanmaktadır.

İşletmenin yapısı ile ilgili olan hile belirtileri: İşlemlerle ilgili kontrol ve denetimlerin yapılmaması, işletmeye ait olan varlıkların korunmaması, kuralların oluşturulmaması ya da oluşturulan kurallara uyulmaması, ceza politikalarının yetersiz olması, şeklinde özetlenebilir (Bozkurt, 2016).

Hile potansiyeline sahip kişiler bazı davranış veya özellikleri sergileyebilmektedirler (IIA, 2009). Bu özellikler ve davranışlar, hileli bir işlemin yapılabileceğine dair düşünceleri gösteren uyarılar şeklinde ortaya çıkmaktadır (Albrecht ve diğerleri, 2012). Kırmızı bayraklar, normal bir davranış dışındaki olağandışı durumları göstermekte olup, daha fazla araştırılması gerektiği hakkında birtakım sinyallerdir (DiNapoli, 2010). SAS No: 99 ile ISA 240 standartları, kırmızı bayrak belirteçleri kapsamında en önemli referanslardır (Özçelik & Kurt, 2021).

Olası kırmızı bayrakları tanımlamak ve değerlendirmek oldukça güçtür. Bu konuda yaşanan zorluklar şu şekilde sıralanabilir (Golden ve diğerleri, 2006);

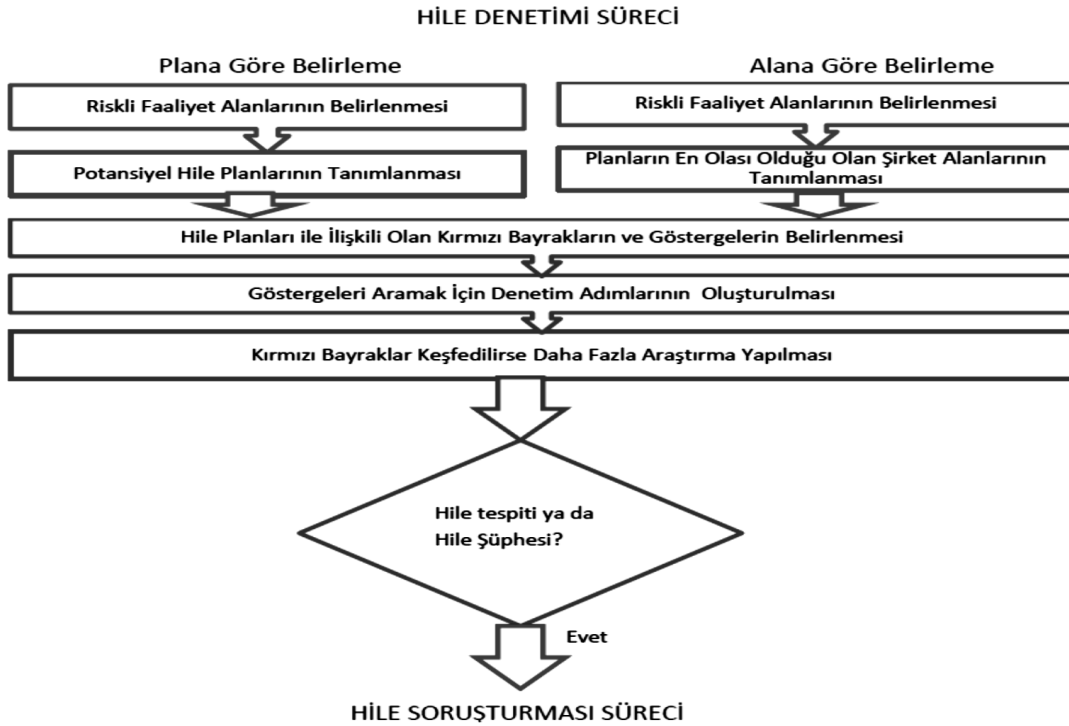
- Hile işaretleri ile hile kanıtları birbirinden farklıdır,
- Hile işaretleri hile dışındaki risklerin varlığına da işaret edebilir,
- Hile risk faktörleri belirsiz olabilir,
- Hile işaretleri ile hile risk düzeyi arasında doğrusal bir ilişki bulunmamaktadır,
- Hile işaretlerini fark etmek çok zordur.

Bir işletmede takip edilecek önemli kırmızı bayrak belirtileri şöyledir:

- Muhasebe kayıtlarında geçici hesapların yoğun kullanımı,
- Eksik onaylar ve yetkili imzaları,
- Yaşam tarzı ile gelir düzeyi arasındaki dengesizlik,
- Orijinal belgelerin yerine fotokopilerin konulması, şeklinde belirtilmektedir (The Chartered Institute of Management Accountants , 2009).

ACFE (2022) tarafından araştırılan 2.110 hile vakasının %95'nin (kırmızı bayraklar) uyarı işareti gösterdiği belirtilmiştir. Kırmızı bayrakların olması hile yapıldığının kesin bir işareti olmasa da (Elliott & Willingham, 1980) bu işaretlere daha fazla yoğunlaşılarak ve denetim alanlarının genişletilerek finansal tablo hilelerine neden olan unsurların ortaya çıkması adına gerekli önlemler uygulanmalıdır (Kapardis ve diğerleri, 2010).

Şekil 1: Hile Soruşturması Sürecinde Kırmızı Bayraklar

Kaynak: (PWC, 2004).

Hile denetimi sürecinde kırmızı bayrakların işleyişinde ilk yapılacak işlem riskli faaliyet alanlarının belirlenmesidir. Daha sonra ilgili alanlar için potansiyel hile planlarının tanımlanması yapılmakta ve belirlenen bu alanlar için kırmızı bayraklar (uyarı işaretleri) oluşturulmaktadır. İlgili uyarı işaretlerini bulmak adına denetim alanları oluşturulmakta ve kırmızı bayraklara ilişkin bir işaret olması halinde daha fazla bu alanlara

odaklanılmaktadır. Yapılan araştırma neticesinde hile eylemine yönelik bir işaret söz konusu ise hile soruşturma süreci başlatılır.

Kırmızı bayrak belirteçleri; davranışsal, sektörel, hile yapılmadan önce ve hile yapıldıktan sonra olmak üzere dört ana gruba ayrılmıştır. Davranışsal ve sektörel işaretler hileyi gerçekleştirenlerde görülen en genel özellikler olup, davranışsal işaretler; kişisel özellikleri, sektörel işaretler ise işletmenin sektörüne bağlı olarak değişmektedir. Kırmızı bayrak gruplandırılmaları Tablo 2’de gösterildiği gibidir.

Tablo 2: Kırmızı Bayrak (Hile Belirtileri) Grupları

Uyarı İşaretleri			
Davranışsal	Kişisel özellikler		
Sektörel	İçinde bulunulan sektöre ait özel durumlar		
Hile Yapılmadan Önce	Neden		
	Baskı	Fırsat	Haklı Gösterme
	Kişi veya örgütü hile yapmaya zorlayan durumlar.	Kişi veya örgüte hile yapma imkanı veren durumlar.	Etik olmayan davranışlar.
Hile Yapıldıktan Sonra	Sonuç		
	Gizleme	Çatışma	Değişim
	Yapılan hilenin ortaya çıkmaması için bilgi kaçırma.	Örgüt içi farklı birimler arasında veya örgüt ile diğer kuruluşlar arasındaki anlaşmazlıklar.	Davranışta, finansal ve finansal olmayan oranlardaki anormal değişimler.

Kaynak: (Özçelik & Kurt, 2021).

Denetçinin hile belirtilerini anlama ve yorumlama yeteneği, işletme içinde uygun ortamın sağlanması, denetçinin davranışı, eğitimi, tecrübesi ve kişiliği ile yakından ilişkilidir. Kırmızı bayrak aracılığı ile denetçi, olası hilelerin farkında olarak çalışmayı daha da derinleştirir (Singleton & Singleton, 2010). Kırmızı bayrak uyarıları, hile potansiyelinin var olduğunu gösterir (Caulfield, 2014) ve hileli işlemlerin tespitinde önemli bir etkiye sahiptir (Izevbogie & Ibhaddo, 2020). Kırmızı bayrak yöntemi göz ardı edilmemesi gereken önemli uyarıcılarıdır (Murray, 2014).

Hile eyleminde bulunan kişilerin davranışlarındaki değişimler genellikle göz teması kurmakta zorluk yaşaması, agresif davranışlarda bulunması, düzensiz çalışma programları uygulaması, yaşam tarzındaki ani değişiklikler, olağandışı alınganlık ve şüpheler, sürekli endişeli olma hali, israf etmek, dolandırıcılık ve aşırı bilinçli davranma şeklinde örneklendirilebilir (Singleton & Singleton, 2010). Hileli işlemlere yönelik diğer faktörler ise gelir ve satış hesaplarının yüksek olması, düşük sayıda satış indirimleri ve iadeleri, ödenek hesaplarının bulunmaması, yüksek alacaklar, tahakkuk eden gelirler, orijinal belgelerin olmaması, gelirler arasındaki tutarsızlıklar, satışlar ve ödeme makbuzları ve diğer destekleyici kanıtlar kırmızı bayrak uyarılarıdır (Albrecht ve diğerleri, 2012). Bu kapsamda, finansal tabloların bir göstergesi olan kırmızı bayraklar, yatırımcılar ve borç verenler açısından olası hilelerin erkenden fark edilmesinde önemli bir konumdur (Koornhof & Du Plessis, 2000).

Hile eylemi genellikle yönetimin tutum ve davranışları, sadece kar gütmeye amacı, çalışanların kişisel beklentilerine duyarsızlaşma ve işletme yapısının bazı hilelere müsait olmasından kaynaklanmaktadır. Kırmızı bayraklar, finansal tabloların denetiminde denetçi tarafından tespit edilmesi gereken işaretler veya uyarılardır. Kırmızı bayrakların tespitinde denetçiler var olan riskleri değerlendirme konusunda gerekli tecrübeye ve uzmanlığa sahip olmalıdır. Hileleri tespit etmek her zaman kolay değildir. Bunun nedeni hilenin gerçekleşmesinde kullanılan birtakım yöntemlerin bulunması ve alta yatan motivasyon türleridir. Hilelerin tespitinde ilk işlem kırmızı bayrakların takibe alınmasıdır. Kırmızı bayraklar; kişisel değişimler, şüpheli tavırlar ve şikâyet şeklinde sıralanabilir. Bu aşamada denetçilerin, kırmızı bayrakların önemine dikkat çekerek gerekli alanlarda araştırmaları yoğunlaştırmaları gerekmektedir.

3.1. Kırmızı Bayraklara İlişkin ACFE Raporlarının Değerlendirilmesi (2008-2022)

İşletmeler için kabusa dönüşen hilelerin tespiti ve önlenmesinde birçok yöntem kullanılmakta olup, kırmızı bayrak adı altında yapılan denetimlerin işlevi fayda sağlamaktadır. İlk olarak bir hilekâr gibi düşünmek en önemli adımdır. Kırmızı bayraklar, hileleri tespit etmek için kişileri ele veren uyarıcıları nitelendirmektedir. Söz konusu uyarıları; kişisel beklentiler, lüks yaşama arzusu, sağlık ve eğitim sorunları, kumar ve baskı şeklinde sıralamak mümkündür.

ACFE raporlarında yıllara göre failler tarafından yapılan hilelerin oran dağılımında standartların üzerinde yaşama isteği, mali sorunlar, müşteriler ile yakın ilişki, kontrol eksikleri olduğu görülmektedir. Hileyi gerçekleştirenler grubunda ise çalışan ve yönetici olduğu kadar bunlar dışında kalan üçüncü taraflar yer almaktadır. Finansal tablo hilelerinde, hayali gelirlerin yaratıldığı, fazla kazanç sağlama isteği, aşırı baskı, işletmeyi olduğundan farklı gösterme niyeti vb. etkenler nedeniyle yıllara göre sürekli bir artış söz konusudur. Hile türlerinde varlıkların kötüye kullanılması ve yolsuzluk kapsamında artışların yaşandığı gözlemlenmektedir. Rüşvet ve çıkar çatışmalarını kapsayan yolsuzluk şemaları çalışan ile üçüncü taraf arasındaki ilişkilerin yaygın olmasına dayanmaktadır. Varlıkların kötüye kullanılmasında genel dağılımına bakıldığında bu tür hilelerin daha yakından takip edilmesi yönündedir.

ACFE raporlarında detaylı olarak ele alınan ve yukarıda sözel olarak anlatılan davranışsalların neler olduğu, en çok hangi tür pozisyonlarda gerçekleştiği ve davranışsalların hile türlerinde ne gibi oranlarda artış gösterdiği detaylı şekilde gruplandırılmış olup, Tablo 3: Failler tarafından görülen Davranışsallar, Tablo 4: Pozisyona Göre Kırmızı Bayraklar Davranışsalları, Tablo 5: Hile Türüne Göre Kırmızı Bayraklar Davranışsalları olarak görselleştirilmiştir.

Tablo 3: Failler Tarafından Görülen Davranışsallar (2008-2022)

Failler tarafından görülen davranışsallar	2008	2010	2012	2014	2016	2018	2020	2022
	Yüzde %	Yüzde %	Yüzde %	Yüzde %	Yüzde %	Yüzde %	Yüzde %	Yüzde %
Geçim standardının üzerinde yaşamak	38.6%	43.0%	35.6%	43.8%	45.8%	41%	42%	39%
Mali sorunlar	34.1%	36.4%	27.1%	33.0%	30.0%	29%	26%	25%
Ticaretçi tavrı	20.3%	19.2%	14.8%	18.4%	15.3%	13%	13%	10%
Kontrol sorunları, görevleri paylaşmaktan kaçınma	18.7%	22.6%	18.2%	21.1%	15.3%	15%	15%	13%
Boşanma/Ailevi Sorunlar	17.1%	17.6%	14.8%	16.8%	13.4%	14%	12%	11%
Tedarikçi / müşteri ile Olağanüstü yakın bir ilişki kurma	15.2%	22.1%	19.2%	21.8%	20.1%	20%	19%	20%
Gerginlik, kuşku veya savunmacılık	13.6%	14.1%	12.6%	15.0%	12.3%	12%	13%	12%
Bağımlılık sorunları	13.3%	11.9%	8.4%	11.6%	10.0%	10%	9%	7%
Geçmiş yasal sorunlar	8.7%	6.3%	5.3%	5.6%	5.6%	6%	5%	5%
Geçmiş işle ilgili sorunlar	7.9%	9.3%	8.1%	8.9%	6.8%	6%	6%	4%
Yetersiz ücretle ilgili şikâyet etme	7.3%	7.9%	7.9%	9.4%	9.0%	9%	8%	7%
Tatil yapmayı reddetme	6.8%	10.2%	6.5%	8.6%	7.8%	6%	7%	7%
Kuruluş içinden gelen aşırı baskı	6.5%	7.5%	6.5%	8.4%	7.0%	7%	7%	8%
Hayat koşullarında istikrarsızlık/Diğer	4.9%	5.6%	4.1%	5.9%	5.5%	3%	4%	3%
Aile / akran baskısıyla başarı için fazla baskı	4.2%	5.1%	4.7%	6.0%	5.1%	4%	4%	4%
Yetki eksikliği hakkında şikâyet etme	3.6%	4.6%	4.8%	6.5%	4.4%	5%	5%	5%
Sosyal İzolasyon				7.4%	5.9%	7%	6%	6%
Diğer					5.5%	4%	4%	2%
Zorbalık ve yıldırma								12%

Kaynak: (ACFE, 2018-2022)

Tablo 3'te görüldüğü üzere, failler tarafından görülen davranışsalların başında geçim standartları üzerinde yaşamak ve kişilerde görülen finansal sorunların etken olduğu görülmektedir. Ayrıca iş ve işlemlerde kontrol mekanizmalarının yetersiz olması ve faaliyetlerin yürütülmesi esnasında görev ayrımının uygulanmamasının hileli işlemleri artırdığı sonucuna varılmıştır. Söz konusu olumsuz durumların ortadan kaldırılmasında işletme yönetiminin fırsat yaratan unsurları yok etmesi ve gerekli kontrolleri sağlaması önem taşımaktadır.

Tablo 4: Pozisyona Göre Kırmızı Bayraklar Davranışsalları (2010-2016)

Failler tarafından görülen Davranışsallar	2010			2012			2014			2016		
	Yüzde %			Yüzde %			Yüzde %			Yüzde %		
	Çalışan	Yönetici	Diğer	Çalışan	Yönetici	Diğer	Çalışan	Yönetici	Diğer	Çalışan	Yönetici	Diğer
Geçim standardının üzerinde yaşamak	40.7%	43.8%	48.3%	32.7%	37.2%	39.6%	42.0%	46.8%	43.7%	44.4%	47.2%	47.6%
Mali sorunlar	47.6%	30.7%	26.1%	30.5%	25.0%	23.0%	40.3%	28.5%	25.2%	38.1%	25.2%	22.2%
Ticaretçi tavrı	10.7%	21.0%	35.2%	8.3%	16.8%	26.0%	13.8%	18.1%	29.6%	9.7%	14.8%	28.0%
Kontrol sorunları, görevleri paylaşmaktan kaçınma	15.2%	25.8%	33.0%	11.2%	23.4%	24.3%	13.4%	27.1%	28.6%	9.9%	19.1%	21.0%
Boşanma/Ailevi Sorunlar	19.3%	16.4%	16.5%	17.1%	15.0%	13.2%	17.9%	17.6%	15.0%	14.4%	14.1%	11.5%
Tedarikçi / müşteri ile Olağanüstü yakın bir ilişki kurma	12.1%	29.8%	24.9%	11.9%	27.2%	21.7%	13.8%	28.5%	24.3%	12.7%	27.8%	21.0%
Gerginlik, kuşku veya savunmacılık	9.8%	16.9%	16.5%	10.5%	13.2%	14.0%	11.0%	19.0%	15.5%	9.1%	15.3%	15.9%
Bağımlılık sorunları	12.1%	12.7%	10.7%	8.1%	9.6%	7.2%	11.6%	12.5%	10.7%	10.2%	9.9%	8.4%
Geçmiş yasal sorunlar	6.3%	5.9%	7.7%	5.2%	4.8%	7.7%	6.3%	3.9%	6.8%	5.3%	3.7%	9.2%
Geçmiş işle ilgili sorunlar	11.1%	7.6%	8.4%	9.7%	7.0%	7.7%	10.3%	10.0%	4.4%	6.9%	7.6%	5.8%
Yetersiz ücretle ilgili şikâyet etme	9.8%	6.8%	7.3%	9.0%	8.0%	6.0%	9.5%	11.6%	6.8%	9.9%	10.2%	6.3%
Tatil yapmayı reddetme	11.6%	10.0%	7.7%	5.4%	9.2%	3.4%	7.3%	12.3%	4.9%	7.3%	8.9%	6.1%
Kuruluş içinden gelen aşırı baskı	4.8%	9.9%	8.4%	4.5%	6.0%	12.8%	6.5%	7.6%	14.6%	5.0%	8.0%	9.5%
Hayat koşullarında istikrarsızlık	6.6%	4.3%	5.7%	6.5%	2.6%	3.0%	7.1%	5.3%	2.9%	6.2%	3.4%	2.3%
Aile / akraba baskısıyla başarı için fazla baskı	5.8%	4.3%	5.7%	4.5%	5.4%	4.3%	6.5%	4.9%	6.8%	4.2%	5.2%	7.8%
Yetki eksikliği hakkında şikâyet etme	2.6%	6.7%	2.7%	4.7%	5.0%	3.8%	6.0%	9.3%	3.4%	4.8%	5.5%	2.3%

Kaynak: (ACFE, 2010-2016).

Tablo 4'te görüldüğü üzere, pozisyonlara göre yapılan hilelerde çalışan, yönetici ve diğer kişiler tarafından yapılan hilelerin çoğunlukla geçim standartlarının üzerinde yaşama arzusu, finansal sorunlar, kontrol sorunları, görevleri paylaşmaktan kaçınma yönünde olup boşanma ve aile sorunlarında hilelerin artmasında etken olduğu görülmüştür. Çalışan ve yöneticiler tarafından yapılan hilelerde vaka oranları davranışsallığa göre değişmekte olup koşullara göre şekillenmektedir. Çalışan ve yöneticiler tarafından yapılan hilelerin ortaya çıkarılmasında kırmızı bayrakların önemi büyüktür.

Tablo 5: Hile Türüne Göre Kırmızı Bayraklar Davranışsalları (2008-2022)

Failler tarafından görülen Davranışsallar	2008			2010			2012			2014			2016		
	Yüzde %			Yüzde %			Yüzde %			Yüzde %			Yüzde %		
	Finansal Tablo Hileleri	Yolsuzluk	Varlıkların Kötüye Kullanılması	Finansal Tablo Hileleri	Yolsuzluk	Varlıkların Kötüye Kullanılması	Finansal Tablo Hileleri	Yolsuzluk	Varlıkların Kötüye Kullanılması	Finansal Tablo Hileleri	Yolsuzluk	Varlıkların Kötüye Kullanılması	Finansal Tablo Hileleri	Yolsuzluk	Varlıkların Kötüye Kullanılması
Geçim standardının üzerinde yaşamak	41.4%	39.2%	41.0%	22.7%	42.0%	44.8%	38.1%	39.1%	33.3%	33.0%	44.7%	45.8%	48.5%	48.6%	48.7%
Mali sorunlar	26.3%	27.8%	36.2%	24.0%	25.2%	39.3%	29.2%	21.4%	21.9%	20.8%	25.3%	35.8%	23.5%	23.8%	32.4%
Ticaretçi tavrı	30.3%	34.2%	19.5%	26.7%	28.0%	18.5%	14.2%	23.1%	22.9%	24.5%	26.7%	17.1%	24.0%	20.7%	15.0%
Kontrol sorunları, görevleri paylaşmaktan kaçınma	25.3%	27.0%	18.1%	33.3%	23.7%	22.2%	18.3%	24.0%	22.9%	29.2%	22.9%	20.9%	17.5%	15.9%	16.0%
Boşanma/Ailevi Sorunlar	11.1%	15.6%	18.0%	8.0%	11.3%	19.0%	15.9%	12.7%	18.1%	12.3%	13.9%	17.3%	11.0%	10.6%	14.4%
Tedarikçi/ müşteri ile Olağanüstü yakın bir ilişki kurma	17.2%	34.6%	14.1%	20.0%	45.6%	19.3%	17.5%	40.6%	19.0%	16.0%	37.0%	19.1%	14.0%	37.5%	18.3%
Gerginlik, kuşku veya savunmacılık	16.2%	14.1%	13.7%	18.7%	13.9%	14.3%	12.8%	15.1%	11.4%	14.2%	17.8%	15.0%	17.5%	14.4%	12.8%
Bağımlılık sorunları	10.1%	13.7%	14.6%	9.3%	7.4%	12.9%	9.2%	5.8%	4.8%	9.4%	7.5%	12.8%	13.0%	6.8%	11.2%
Geçmiş yasal sorunlar	8.1%	11.8%	9.0%	8.0%	5.9%	6.4%	5.6%	6.7%	7.6%	8.5%	5.9%	6.0%	4.5%	5.7%	6.3%
Geçmiş işle ilgili sorunlar	7.1%	9.9%	8.2%	10.7%	10.0%	9.1%	7.7%	7.3%	9.5%	7.5%	10.4%	9.1%	3.5%	5.9%	7.1%
Yetersiz ücretle ilgili şikâyet etme	4.0%	5.7%	8.0%	6.7%	8.3%	8.6%	7.7%	9.9%	6.7%	6.6%	9.9%	9.5%	5.5%	9.8%	9.6%
Tatil yapmayı reddetme	8.1%	6.8%	7.1%	14.7%	8.0%	10.7%	7.0%	6.7%	4.8%	7.5%	7.3%	9.0%	9.0%	8.1%	8.3%
Kuruluş içinden gelen aşırı baskı	23.2%	6.5%	4.5%	21.3%	11.1%	6.4%	5.6%	9.5%	20.0%	26.4%	11.0%	6.4%	18.0%	9.8%	5.8%
Hayat koşullarında istikrarsızlık	5.1%	5.3%	4.9%	2.7%	5.0%	5.9%	4.4%	2.8%	4.8%	5.7%	4.0%	6.2%	3.5%	3.0%	4.5%

Aile / akran baskısıyla başarı için fazla baskı	4.0%	4.2%	4.3%	9.3%	6.5%	5.4%	4.8%	6.0%	3.8%	5.7%	7.0%	6.7%	6.0%	6.8%	5.3%
Yetki eksikliği hakkında şikâyet etme	3.0%	3.8%	3.9%	4.0%	5.6%	4.7%	4.0%	6.9%	5.7%	2.8%	8.1%	5.9%	4.5%	4.7%	4.4%

Kaynak: (ACFE, 2008-2016).

Tablo 5'te ise varlıkların kötüye kullanılması ile yolsuzluk da yapılan hilelerin sayısı olarak her yıl artışı ve ortaya çıkan maliyetlerin çok fazla olduğu yönündedir. Finansal tablolarda söz konusu vaka oranları her ne kadar düşük olsa da verdiği zarar fazladır. Bahsi geçen hileler, işletmelerin sürekliliğini zedeleyerek başarıyı olumsuz kılmaktadır. İşletmeler, hilelerin önlenmesi hususunda kırmızı bayrak davranışsallarını takip ederek hileleri minimum seviyeye indirmeleri olasıdır.

SONUÇ

Rekabet ortamının hız kazanması ve teknoloji alanında yaşanan değişimler işletme faaliyetlerinde çeşitliliği artırmıştır. Bu gelişmeler, iş ve işlemlerde karmaşıklığa sebebiyet vererek, hata ve hilelerin doğmasına yol açmıştır. Aynı zamanda ekonominin de ciddi bir şekilde zedelenmesine ve istihdamın azalmasına neden olmuştur. Dolayısıyla hile, büyüklüğe ve niteliğine göre işletme varlığını önemli derecede tehdit eden bir risk olarak görülmektedir.

Muhasebe hileleri, günümüz iş dünyasında büyük bir sorun haline gelmiştir. Dolayısıyla, işletmelerde yaşanan hilelerin tespit edilmesi önemlilik arz eden bir konudur. Muhasebenin temel kavramlarının ihmal edilmesinde yapılan hata ve hileler hem mikro hem de makro düzeyde işletmeleri ve diğer paydaşları ekonomik olarak birtakım sıkıntılarla karşı karşıya getirmektedir. Bu bakımdan, hilelerin tespiti ve önlenmesi konusunda işletmelerin ilk olarak hilelerin varlığını kabul ederek çalışmalara başlamaları gerekmektedir. Bu durum, işletmeleri hilelerin önlenmesi konusunda yeni arayışlara yönlendirerek yeni yöntemlerin uygulanmasını da zorunlu kılmaktadır. Bu noktadan hareketle, hilelerin önceden tespit edilmesi ve maddi kayıpların büyük boyutlara ulaşmadan önlenmesi adına hilelerle mücadelede geliştirilmiş "proaktif yöntemler" ciddi önem arz etmektedir.

Küreselleşen dünyada iş ve istihdamın artmasıyla birlikte işletme yönetimi ve çalışanlar tarafından yapılan hilelerin yanı sıra denetimin eksikliği de muhasebede yaşanan skandalların ortaya çıkmasında aktif rol oynamaktadır. Muhasebede yapılan hata ve hilelerin işletmeler nezdinde tespit edilmesi son derece önemli olup, hilelerin tespiti ve önlenmesinde önemli araçlardan biri olan iç kontrol sisteminin varlığı önem taşımaktadır. Gerek kamu gerekse de özel işletmelerde iç kontrol sistemi önemli unsurlardan biri olarak kabul görmektedir. İşletmelerde etkin ve verimli bir iç kontrol sisteminin var olmasının, işletme varlıklarının korunmasında, kaynakların israfında, kurallara uyulmasında, muhasebede yapılan hatalı ve hileli işlemlerin önlenmesinde faydası büyüktür. İşletmede yapılan hilelerin ortaya çıkartılması işletme yönetimi, bilgi kullanıcıları ve çalışanların doğru ve daha güvenilir bilgiye ulaşmaları şeklinde belirtilmektedir.

İşletmelerin faaliyetlerini büyütmek ve karlılığını artırmak gibi pek çok amaçları bulunmaktadır. Bu kapsamda, işletme yönetimi ya da çalışanlar kişisel menfaat sağlamak adına işletme varlıklarını kötüye kullanma veya hileli finansal tabloları düzenleme gibi birtakım hileli işlemlere başvurabilmektedir. Dolayısıyla, hedeflerin gerçekleştirilmesi kapsamında başvuru hileler aslında faaliyetleri artırırken muhasebede hata ve hilelerin oluşmasına ortam yaratmaktadır. Muhasebede gerçekleşen hileler yönetim tarafından yanlış kararlar alınmasına yol açarak, ekonomiyi önemli ölçüde olumsuz etkilemekte ve özellikle de muhasebe mesleğine olan güveni yok edebilmektedir.

Çalışanlar tarafından yapılan hile eylemlerinin altında sosyal ve psikolojik faktörler yatmaktadır. Sosyal ve psikolojik faktörleri ortaya çıkaran sebepler, ekonomik kaygı ve çalışanlara uygulanan baskılar olabilmektedir. Fırsatların devreye girmesiyle birlikte hileli işlemler yapılmaktadır. Bu açıdan, işletme kapsamında yapılan hilelerin tespit ve önlenmesi aşamasında kırmızı bayraklar büyük bir önem taşımaktadır. Farklı nitelikteki hileler kırmızı bayrak aracılığı ile farklı şekillerde ortaya çıkartılmakta olup, erkenden önlem alınmasını gerekli kılmaktadır. Ayrıca kırmızı bayraklar, olası hilelerin tespitinin yanı sıra mevcut olan iç kontrol sistemlerinin incelenmesi ve gerekli tedbirlerin alınması hususunda önemli rol oynamaktadır.

İşletmelerin çoğunlukla hilelere maruz kalmalarının temelinde hilelere karşı dirençli olduğu düşüncesi yatmakta olup, gerekli kontrollerin alınmaması ya da uygulanmaması olası hilelerin oluşmasına zemin hazırlamaktadır. Bu düşünceden hareketle, olası hile risklerine karşı proaktif ortamın yaratılması adına yönetimden başlanılarak tüm çalışanların bilinçlendirilmesi hile farkındalığını ortaya koyacaktır. Yaşanan ve yaşanabilecek hilelerin işletmeye yüklü maliyetlerinin yanı sıra işletmenin itibarı ve güvenilirliği ile işletme performansını olumsuz etkileyebileceği göz ardı edilmemelidir.

Sosyal bilimler alanında yapılan literatür çalışmalarında hilenin tespiti ve önlenmesine yönelik sayısız çalışmaların olduğu görülmektedir. Fakat hilelerin önlenmesine ilişkin fayda sağlayan kırmızı bayraklar konusunda detaylı çalışmaların yapılmadığı yönündedir. İşletme faaliyetlerinin doğru yönetilmesi ve istikrarın sağlanmasında işletmelere rehber niteliğinde katkı sunacak araştırmaların yapılması, özellikle sektör ayrımı yapılmadan saha araştırmalarının yapılması önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

- Abdioğlu, H. (2007a). Mortgage sözleşmelerinde üçüncü taraflarca yapılan hileler ve bu hileleri ortaya çıkarmaya yönelik kırmızı bayraklar. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (35), 160-172.
- Abdioğlu, H. (2007b). Hilelerin önlenmesi ve ortaya çıkarılmasına yönelik proaktif yaklaşımlar. *Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi*, (22), 119-138.
- Abiola, I. (2009). An assessment of fraud and its management in Nigeria commercial bank. *European Journal of Social Science*, 10(4), 628-640.
- ACFE . (2008). Report to the nation on occupational fraud and abuse. <http://www.acfe.com/documents/2008RttN.pdf> adresinden alındı
- ACFE . (2010). Report to the nation on occupational fraud and abuse. https://www.acfe.com/uploadedfiles/acfe_website/content/documents/rttN-2010.pdf adresinden alındı
- ACFE . (2012). Report to the nation on occupational fraud and abuse. https://www.acfe.com/uploadedfiles/acfe_website/content/rttN/2012-report-to-nations.pdf adresinden alındı
- ACFE. (2014). Report to the nation on occupational fraud and abuse. <https://www.acfe.com/rttN/docs/2014-report-to-nations.pdf> adresinden alındı
- ACFE. (2016). Report to the nation on occupational fraud and abuse. <https://www.acfe.com/rttN2016/docs/2016-report-to-the-nations.pdf> adresinden alındı
- ACFE. (2018). Report to the nation on occupational fraud and abuse. <https://www.acfe.com/report-to-the-nations/2018/> adresinden alındı
- ACFE. (2020). Report to the nation on occupational fraud and abuse. <http://www.acfe.com/report-to-the-nations/2020/> adresinden alındı
- ACFE. (2022). Occupational fraud 2022: A report to the nations. <http://www.acfe.com/report-to-the-nations/2022/> adresinden alındı
- Acito, A. A., Burks, J. J., & Johnson, W. B. (2009). Materiality decisions and the correction of accounting errors. *The Accounting Review*, 84(3), 659-688.
- Açık, S. (2012). Muhasebe hata ve hilelerin vergi hukuku açısından incelenmesi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(3), 351-366.
- Albrecht, W. S., Albrecht, C. O., Albrecht, C. C., & Zimbelman, M. F. (2012). *Fraud examination*. Mason, Ohio: South-Western Cengage Learning.
- Alptürk, E. (2008). *Finans, muhasebe ve vergi boyutlarında iç denetim rehberi*. Ankara: Maliye ve Hukuk Yayınları.
- Amara, I., Amar, A. B., & Jarboui, A. (2013). Detection of fraud in financial statements: French companies as a case study. *International Journal of Academic Research in Accounting, Finance and Management Sciences*, 3(3), 40–51.
- Arzova, S. B. (2003). İşletmelerde çalışanlar tarafından yapılan hilelerin kırmızı bayraklar yoluyla izlenmesi. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (20), 118-126.
- Aslan, T., Kızıl, C., & Din, A. (2017). Muhasebe hata ve hileleri üzerinde etkili faktörlerin muhasebe meslek etiği kapsamında analizi: Yalova Örneği. *International Journal of Social Humanities Sciences Research*, 4(12), 1125-1138.
- Baskan, T. D. (2013). *Muhasebe hata ve hilelerin önlenmesinde bağımsız denetimin rolü ve etkinliği: Bir uygulama, doktora tezi*. Kırıkkale Üniversitesi, SBE, Kırıkkale.
- Bayraklı, H., Erkan, M., & Elitaş, C. (2012). *Muhasebe ve vergi denetiminde muhasebe hata ve hileleri*. Bursa: Ekin Basım Yayınevi.
- Bayraktar, A. (2007). *Türkiye’de muhasebe hileleri tarihi*. Yüksek lisans tezi. Trakya Üniversitesi SBE, Edirne.
- Beasley, M. S., Hermanson, D. R., Carcello, J. V., & Neal, T. L. (2010). Fraudulent financial reporting: 1998-2007: An analysis of U.S. public companies. *Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission (COSO)*.
- Bozkurt, N. (2016). *Bozkurt, N. (2016). İşletmelerin kara deliği hile: Çalışan hileleri*. İstanbul: Alfa Basım Yayınevi.
- Carnes, K. C., & Gierlasinski, N. J. (2001). Forensic accounting skills: Will supply finally catch up to demand??. *Managerial Auditing Journal*, 16(16), 378–382.
- Caulfield, T. (2014). The anatomy of procurement fraud. *Contract Management*, 54(4), 52-55.
- Cengiz, S. (2016). *Muhasebe hata ve hilelerde bağımsız denetimin sorumluluğunun belirlenmesine yönelik bir araştırma*. Yüksek lisans tezi. Kafkas Üniversitesi SBE, Kars.
- Coenen, T. L. (2008). *Essentials of corporate fraud*. New Jersey: John Wiley & Sons, Inc.
- Colbert, J. L. (2000). International and US standards: Error and fraud. *Managerial Auditing Journal*, 15(3), 97-107.
- Çakalı, K. R., & Baloğlu, G. (2023). Muhasebe hataları: Sayıştay denetim raporları üzerinden il belediyelerine yönelik bir araştırma. *Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi*, 23(69), 229- 252.
- Çelik, T. (2010). *Muhasebe hata ve hileler ile ilgili muhasebe meslek mensupları üzerinde bir araştırma*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Niğde Üniversitesi SBE, Niğde.
- Çelikdemir, N. Ç. (2020). Finansal tablo hileleri. A. Gündoğdu (Dü.) içinde, *uygulamalı finansal tablolar analizi* (s. 309-326). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Çıtak, N. (2009). *Hileli finansal raporlamada yaratıcı muhasebe*. İstanbul: Türkmen Kitabevi.

- Demir, C., & Yıldız, A. (2022). Muhasebe hata ve hileleri ve hilelerin ortaya çıkarılmasında adli muhasebecilik mesleği. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(1), 91-141.
- DiNapoli, T. P. (2010). Red flags for fraud. New York: State Of New York Office of The State Comptroller. http://www.osc.state.ny.us/localgov/pubs/red_flags_fraud.pdf adresinden alındı
- Doğan, Z., & Nazlı, E. (2015). Muhasebede hata ve hilelerin önlenmesinde işletme yöneticilerinin sorumluluğunun tespitine yönelik bir araştırma. *Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi*, 8(4), 195-212.
- Doğan, Z., Gülçin, K., & Nazlı, E. (2018). Muhasebe meslek mensuplarının hile yapmaya eğilim düzeylerinin tespitine ilişkin bir araştırma. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 11(4), 64- 83.
- Dorminey, J. W., Fleming, A. S., Kranacher, M. J., & Riley, R. A. (2010). Beyond the fraud triangle: Enhancing deterrence of economic crimes. *The CPA Journal*, 80(7), 17-24.
- Duman, Ö. (2008). Muhasebe denetimi ve raporlama. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Dumanoğlu, S. (2005). Hata ve hile ayırımı: Hile denetimi. *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 20(1), 347-358.
- Elliott, R. K., & Willingham, J. J. (1980). Management fraud: Detection and deterrence. New York: Petrocelli Books.
- Emir, M. (2008). Hile denetim. *Mali Çözüm*, (86), 109-121.
- Erdoğan, B., & Mengi, T. B. (2018). Hata ve hilelerin önlenmesine yönelik kontroller ve sağlık sektörü üzerine bir uygulama. *Giresun Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, (8), 85-106.
- Erdoğan, M., Elitaş, C., Erkan, M., & Aydemir, O. (2014). Muhasebe hilelerinin denetiminde benford yasası. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Erdoğan, N. (2002). Hileler karşısında denetçinin sorumluluğu ve SAS No.82. *Muhasebe ve Denetime Bakış*, Sayı 6.
- Erol, M. (2008). İşletmelerde yaşanan yolsuzluklara (Hata ve Hileler) karşı denetimden beklentiler. *Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi*, 13(1), 229-237.
- Ertikin, K. (2017). Hile denetimi: Kırmızı bayrakların tespiti için kullanılan proaktif yaklaşımlar. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (75), 71-94.
- Ertürk, A. (2010). İşletmelerde hata ve hileyi önlemede iç kontrol sisteminin etkililiği ve bir uygulama, Yüksek lisans tezi. Marmara Üniversitesi SBE, İstanbul.
- Fido, E. M. (2016). Finansal tablolarda hile denetimi ve hileyi önlemeye yönelik denetim teknikleri: Türkiye ve AB uygulamalarının karşılaştırılması. Yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Golden, T. W., Steven, L. S., & Mona, M. C. (2006). A guide to forensic accounting investigation. New Jersey: John Wiley & Sons, Inc.
- Gramling, A. A., & Myers, P. M. (2003). Internal auditors' assessment of fraud warning signs: Implications for external auditors. *The CPA Journal*, 73(6), 20-24.
- Green, B. P., & Calderon, T. G. (1996). Information privacy and the internal auditor's assessment of fraud risk factors. *Internal Auditing*, 11(4), 4-15.
- Grippio, F. J., & İbex, T. J. (2003). Introduction to forensic accounting. *National Public Accountant*, June, (pp.4-5).
- Gullkvist, B., & Jokipii, A. (2013). Perceived importance of red flags across fraud types. *Critical Perspectives on Accounting*, 24(1), 44-61.
- Gül, M. (2021). Muhasebe meslek mensuplarının 2000-2019 yılları itibariyle almış oldukları disiplin cezalarının analizi. *International Journal of Social Humanities Sciences Research*, 8(68), 933-941.
- Gül, M., & Demir, Ö. (2022). Muhasebe hata ve hilelerinde farkındalık araştırması: Elâzığ ili örneği. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 32(2), 663-673.
- Gümüş, U. T., & Göğebakan, H. (2016). Muhasebe hata ve hileleri ile muhasebe mesleğinde etik, Aydın ilinde muhasebeciler üzerine bir araştırma. *Uluslararası İşletme, Ekonomi ve Yönetim Perspektifleri Dergisi*. 1(3), 12-27.
- Güvenç, Z. (2009). Termal turizm işletmelerinde hata ve hilelerin önlenmesinde belge sisteminin önemi ve bir uygulama, Yüksek lisans tezi. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi SBE, Çanakkale.
- Herbert, W. E., Tsegba, I. N., Ene, E. E., & Onyilo, F. (2017). The rise of fraud examination and forensic accounting in Africa: The Nigerian experience. *Archives of Business Research*, 5(4), 1-18.
- Huang, S. Y., Lin, C. C., Chiu, A. A., & Yen, D. C. (2017). Fraud detection using fraud triangle risk factors. *Information System Frontiers*, 19(6), 1343-1356.
- IFAC. (2014). Handbook of international quality control, auditing, review, other assurance, and related services pronouncements (Cilt I). USA: International Federation of Accountants.
- IIA. (2009). IPPF practice guide-internal auditing and fraud. The institute of internal auditors, USA.
- Irmak, R., Kurnaz, A. G., Çağlayan, B., & Bal, B. (2002). Muhasebenin genel esasları muhasebe hata ve hileleri ile bunların tespit yöntemleri. Ankara: Şafak Matbaacılık.
- Izevbigie, D. I., & Ibadode, O. J. (2020). Rationalisation red flags and likelihood of fraud detection in Nigeria, *EPR International Journal of Multidisciplinary Research*, 6(11),215-226.
- Jafarova, S. (2009). İşletmelerde hile yapmanın nedenleri ve sosyal psikoloji açısından değerlendirilmesi. Yüksek lisans tezi. Marmara Üniversitesi SBE, İstanbul.
- Karahan, M., & İğde, M. (2017). Muhasebe hata ve hileleri üzerinde iç kontrolün rolü. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (7), 143-158.
- Karakaya, M. (1994). Muhasebe bilgi sistemi ve bilgi teknolojisi. Ankara: Gazi Kitabevi.

- Kaşıkçı, B., & Dalgarcı, H. (2021). Muhasebe hilelerinin ortaya çıkarılmasında benford yasası'nın kullanılmasına yönelik bir uygulama. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 12(32), 1196-1211.
- Kaymak, C. (1996). Muhasebede yapılan hata ve hilelerin muhasebe ve muhasebe denetimi yönünden değerlendirilmesi. Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi SBE, İstanbul.
- Kenyon, W., & Tilton, P. D. (2006). Potential red flags and fraud detection techniques. A guide to forensic accounting investigation, Ed. Thomas Golden Steven, S. Skalak-Mona Clayton. New Jersey: John Wiley & Sons, Inc, USA, 119-160.
- Kıllı, M., & Kutlu, H. (2021). Muhasebe meslek mensuplarının muhasebe hata ve hileleri hakkında algı ve tutumlarının incelenmesi: Osmaniye ilinde bir araştırma. *Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 5 (1), 1-16.
- Kirik, Z. (2007). Muhasebe hata ve hileleri ile muhasebe mesleğinde etik: Afyonkarahisar'da muhasebeciler üzerine bir araştırma. Yüksek lisans tezi, Anadolu Üniversitesi SBE, Eskişehir.
- Koca, N. (2010). Muhasebe denetiminde iç kontrolün hata ve hileleri önlemedeki rolü ve bir alan çalışması. Yüksek lisans tezi. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi SBE, Kahramanmaraş.
- Koornhof, C., & Du Plessis, D. (2000). Red flagging as an indicator of financial statement fraud: The perspective of investors and lenders. *Meditari Accountancy Research*, 8(1), 69-93.
- Kapardis, K.M., Christodoulou, C., & Agathocleous, M. (2010). Neural networks: The panacea in fraud detection? *Managerial Auditing Journal*, 25(7), 659-678.
- Laffin, M., & Gomes, T. (2013). The prevention of error and fraud in accounting. *International Journal of Advances in Management and Economics*, 2(5), 125-131.
- Lin, S., Pizzini, M., Vargus, M., & Bardhan, I. R. (2011). The role of the internal audit function in the disclosure of material weaknesses. *The Accounting Review*, 86(1), 287-323.
- Louwers, T. J., Ramsay, R. J., Sinason, D. H., Straws, J. R., & Thibodeau, J. (2015). *Auditing and assurance services*. New York: Mc Graw Hill.
- Lundstrom, R. (2009). Fraud: Red flags or 'Red Herrings'? telling the difference. *Journal of Forensic Studies In Accounting and Business*, 1(2), 1-38.
- Mangala, D., & Kumari, P. (2015). Corporate fraud prevention and detection: Revisiting the literature. *Journal of Commerce and Accounting Research* 4(1), 35-45.
- Mangala, D., & Kumari, P. (2017). Auditors' perceptions of the effectiveness of fraud prevention and detection methods. *Indian Journal of Corporate Governance*, 10(2), 118-142.
- Mengi, T. B. (2013). İşletme içi hilelerin ortaya çıkarılmasında ve sorgulanmasında bir araç olarak beden dili. *Mali Çözüm Dergisi*, 23(117), 41-56.
- Murcia, F. R., Borba, J. A., & Schiehl, S. E. (2008). Relevância dos red flags na avaliação do risco de fraudes nas demonstrações contábeis: a percepção de auditores independentes brasileiros. *Revista Universo Contábil*, 4(1), 25-45.
- Murray, J. G. (2014). Procurement fraud vulnerability: A case study. *EDPACS the EDP audit, control and security newsletter* 49(5), 7-17.
- O'Gara, J. D. (2004). *Corporate fraud: Case studies in detection and prevention*. New Jersey: John Wiley & Sons, Inc.
- O'Regan, D. (2004). *Auditor's dictionary: Terms, concepts, processes, and regulations*. New Jersey: John Wiley & Sons, Inc.
- Okoro, L. U., & Onyebueke, C. R. (2021). Fraud detection, prevention, control, and investigation in Nigeria. *International Journal of Advanced Finance and Accounting*, 2(8), 1-17.
- Oladipo, O. N., & Olurotimi, A. S. (2021). Forensic accounting as a tool for fraud detection and prevention in public sector: Moderating on MDAs. *International Business Management Journal*, 15 (1): 1-8.
- Othman, R., Aris, N. A., Mardiyah, A., Zainan, N., & Amin, N. M. (2015). Fraud detection and prevention methods in the Malaysian public sector: Accountants' and internal auditors' perceptions. *Procedia Economics and Finance*, (28), 59-67.
- Ozili, P. K. (2020). Advances and issues in fraud research: A commentary. *Journal of Financial Crime*, 27(1):1-15.
- Ömürbek, V., & Durgunböcü, Ö. (2018). Muhasebe meslek mensuplarının muhasebe hata ve hileleri ile ilgili algılarının incelenmesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 23(4), 1251-1265.
- Özcan, M., & Bilen, H. (2021). Muhasebe meslek mensuplarının muhasebe hilelerine yönelik algı farklılıkları. *Abant Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(1), 177-201.
- Özçelik, M., & Kurt, G. (2021). Varlıkların kötüye kullanımı ve finansal raporlamada hile göstergeleri: Örnek olay analizi. *Denetim ve Güvence Hizmetleri Dergisi*, 1(1), 1-21.
- Özkul, U. F., & Pamukçu, A. (2012). *Fraud detection and forensic accounting*. Emerging Fraud. Springer.
- Pehlivanlı, D. (2011). *Hile denetimi metodoloji ve raporlama*. İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Peterson, B. K., & Zikmund, P. E. (2004). 10 truths you need to know about fraud. *Strategic Finance*, (85), 28-34.
- PWC. (2004). *The emerging role of internal audit in mitigating fraud and reputation risks*. USA.
- Rae, K., & Subramaniam, N. (2008). Quality of internal control procedures: Antecedents and moderating effect on organisational justice and employee fraud. *Managerial Auditing Journal*, 23(2), 104-124.
- Ramos, M. (2003). Auditors' responsibility for fraud detection. *Journal of Accountancy*, 195(1), 28-35. <http://users.ipfw.edu/pollockk/SAS99Article.pdf> (Erişim Tarihi: 15.10.2012) adresinden alındı

- Sandhu, N. (2019). Behavioural red flags of fraud: An ex post assessment of types and frequencies. *Global Business Review*. International Management Institute, 21(2), 507-525.
- Sharma, A., & Panigrahi, P. K. (2012). A review of financial accounting fraud detection based on data mining techniques. *International Journal of Computer Applications*, 39(1), 37-47.
- Singleton, T. W., & Singleton, A. J. (2010). *Fraud auditing and forensic accounting*. New Jersey: John-Wiley & Sons, Inc.
- Tayman, M., & Tekşen, Ö. (2019). Muhasebe denetiminde karşılaşılan hata ve hileler: Meslek mensupları üzerine bir araştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi*, 24(3), 455-477.
- The Chartered Institute of Management Accountants . (2009). *Corporate fraud*. London: CIMA. http://www.cimaglobal.com/documents/importedddocuments/cid_tg_corporate_fraud_may09.pdf.pdf adresinden alındı
- Tunggal, A. W. (2013). *Dasar-dasar fraud auditing*. Jakarta: Harvarindo.
- Turner, J. L., Mock, T. J., & Srivastava, R. P. (2003). *An analysis of the fraud triangle*. University of Illinois, USA.
- Uslu, M. C. (2019). Muhasebe hata ve hilelerinin Türk vergi mevzuatı bakımından değerlendirilmesi. Yüksek lisans tezi. Maltepe Üniversitesi SBE, İstanbul.
- Vona, L. W. (2008). *Fraud risk assessment: Building a fraud audit program*. New Jersey: John Wiley & Sons, Inc.
- Yıldız, E., & Başkan, T. D. (2014). Muhasebe hilelerinin önlenmesinde kullanılan araçlar: BİST şirketleri üzerine bir araştırma. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (62) 1-18.
- Yılmaz, G., Ataman, B., & Ayboğa, M. H. (2018). Hile önleme ve tespit etme yöntemlerinin etkinliğinin değerlendirilmesi: Türkiye araştırması. *Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi* 3(3), 646-664.
- Yücel, E. (2013). Hileli finansal raporlamanın tespitinde kırmızı bayrakların etkinliği: Türkiye uygulaması. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (60), 139-158.